

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Stärker man en yrkeslärare, stärker man en bransch
Branschrelaterad kompetensutveckling för restauranglärare

Lina Andersson Fash

LAU690

Handledare: Marianne Pipping Ekström

Examinator: Monica Petersson

Rapportnummer: HT10-2940-02P

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Stärker man en yrkeslärare stärker man en bransch Branschrelaterad kompetensutveckling för restauranglärare

Författare: Lina Andersson Fasth

Termin och år: Höstterminen 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Marianne Pipping Ekström

Examinator: Monica Petersson

Rapportnummer: HT10-2940-02P

Nyckelord: erfarenhetslära, hotell- och restaurangprogrammet, informellt lärande, sociokulturellt perspektiv, yrkeslärare

Sammanfattning

Inledning: Studien riktar sig till restaurangprogrammen, dess yrkeslärare och restaurangbranschen. Den beskriver yrkeslärares komplexa situation, den att stå med ett ben i vardera bransch. Här beskrivs hur man professionellt kan utveckla sin kompetens i takt med branschens utveckling. Bakgrunden uppmärksammar främst det informella lärandet och begreppet erfarenhetslära.

Bakgrund: Med J. Deweys samt det sociokulturella perspektivets syn på utveckling och lärande skapas en förståelse för studiens begrepp och dess sammanhang. *Kompetens* är lärares summerade förmågor och yrkesläraren förklarar behöva två olika arbetskulturers kompetenser. För att utveckla vuxnas kvalifikationer och deras helhetssyn behövs *kompetensutveckling*. *Restaurangbranschen* skildras som en bransch med en tydlig utvecklingstradition och ett starkt behov av kvalificerad arbetskraft finns. Författaren förklarar att *yrkesläraren* måste ha initiativförmåga och samverka med branschen och samhället i sitt uppdrag att utbilda yrkesfolk. *Lärarens lärande* ligger inom ramen för lärande i arbetslivet och lärande ponerar att kunskapen skapas. *Informellt lärande* baseras på erfarenheter i det dagliga arbetet och är individbaserat. *Erfarenhetslära* i sin tur berör den egna personens känslor och tankar och utgörs av dess påfallande mening. *Reflektion i handling* ses som en del av erfarenhetslärande och förklarar vara en kritisk prövning av det förnuft som styr vårt handlande

Syfte: Studiens avsikt var att beskriva hur kan man som yrkeslärare med informellt lärande kompetensutvecklas inom restaurangbranschen?

Metod och material: För att beskriva hur fenomenet kan se ut har författaren gjort en litteraturstudie och sedan valt att genomföra halvstrukturerade djupintervjuer som delvis analyserats med SWOT-analys.

Resultat: Branschrelaterad kompetensutveckling anses vara svårt att genomföra. Hot utgörs av skolverksamhetens ekonomi, lärarnas tid och rädsla. Svagheter ligger i skolläringens bristande branschmedvetenhet. Möjligheter skapas tack vare lärarnas engagemang och styrkan ligger i deras vilja och branschtillhörighet. Praktik som kompetensutvecklings beskrivs vara den mest suveräna formen i syfte att utvecklas med branschen samtidigt som det ökar lärarens motivation och lust att utbilda och lära.

Förord

Stort tack till mina föräldrar Rigmor Lennartsdotter Fasth och Peter Fasth i vars fotspår jag följer. Ni är och har varit ett ovärderligt bollplank och stöd.

Tack till min före detta handledare på Ester Mosessons gymnasium, Per Jensen, vars erfarenheter fick mig att fundera över studiens problemformuleringar och vars hjälp med provintervju gav mig självförtroende att utföra intervjuerna på ett mer professionellt sätt.

De yrkeslärare som varit med i studien hoppas jag förstår att de intervjuer ni gav mig kommer ha stort inflytande på mina kommande år som yrkeslärare. Stort tack för ert deltagande, era erfarenhetsskildringar och era mycket visa tankar.

Tack till syster Anna Lennartsdotter Duvholt som hjälpt mig med studiens övergripande formalia och tack till min handledare Marianne Pipping Ekström som har fått mig i rätt riktning och hjälpt mig bevara ett lugn.

Allra mest vill jag tacka min man som med glatt sinne tagit sig an allt ansvar för vårt hem och barn, serverat kaffe och stöttat mig till hundra procent.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
2 BAKGRUND	2
2.1 KUNSKAP OCH UTVECKLING	2
2.1.1 JOHN DEWEYS SYN PÅ UTVECKLING OCH LÄRANDE	2
2.1.2 SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV PÅ UTVECKLING OCH LÄRANDE	4
2.2 KOMPETENS	5
2.2.1 TEORI OCH PRAKTIK	5
2.2.2 KOMPETENSUTVECKLING	6
2.3 BRANSCHEN	6
2.4 YRKESLÄRAREN	7
2.5 LÄRARENS LÄRANDE	7
2.5.1 INFORMELLT LÄRANDE	8
2.5.2 ERFARENHETSLÄRA	8
2.5.3 REFLEKTION I HANDLING	11
2.6 SAMMANFATTNING	12
3 SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERINGAR	12
3.1 SYFTE	12
3.1.1 PROBLEMFÖRMULERINGAR	12
4 METOD	14
4.1 VAL AV METOD	14
4.2 VAL AV INFORMANTER	15
4.3 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER	15
4.4 BEARBETNING	16
4.5 AVGRÄNSNINGAR	17
4.6 ETISKA PRINCIPER	18
4.6.1 INFORMATIONSKRAVET OCH SAMTYCKESKRAVET	18
4.6.2 KONFIDENTIALITETSKRAVET OCH NYTTJANDEKRAVET	18
5 RESULTATREDOVISNING	19
5.1 INFORMATION OM INFORMANTERNA	19
5.1.1 RESULTATREDOVISNINGENS DISPOSITION	19
5.2 VAD ÄR INTRESSANT ATT HÅLLA SIG AJOUR MED?	19
5.3 BRANSCHRELATERAD KOMPETENSUTVECKLING I SKOLANS VERKSAMHET	21
5.3.1 STYRKOR INOM SKOLVERKSAMHETEN	22
5.3.2 SVAGHETER INOM SKOLVERKSAMHETEN	23
5.3.3 MÖJLIGHETER INOM SKOLVERKSAMHETEN	23
5.3.4 HOT INOM SKOLVERKSAMHETEN	24
5.4 VILKEN NYTTA HAR LÄRAREN AV SINA NYA ERFARENHETER?	25
5.4.1 EGNA UTVECKLINGEN	25
5.4.2 UNDERVISNINGEN	25

5.5 PRAKTIK SOM BRANSCHRELATERAD KOMPETENSUTVECKLING	26
5.5.1 STYRKOR	26
5.5.2 MÖJLIGHETER	27
5.5.3 SVAGHETER	28
5.5.4 HOT	30
5.6 SAMMANFATTNING	30
5.6.1 SKOLVERKSAMHETEN	30
5.6.2 NYTTAN MED NYA BRANSCHERFARENHETER	30
5.6.3 PRAKTIK SOM KOMPETENSUTVECKLING	31
6 DISKUSSION	32
<hr/>	
6.1 METODDISKUSSION	32
6.2 RESULTATDISKUSSION	32
6.2.1 FORTSATT FORSKNING	34
7 REFERENSER	35
<hr/>	
8 BILAGOR	38
<hr/>	
8.1 BILAGA 1: INTERVJUBREV	38
8.2 BILAGA 2: INTERVJUFRÅGOR	39

FIGURFÖRTECKNING

FIGUR 1: DE FYRA STADIerna I ATT LÄRA GENOM ERFARENHET (MOXNES 1990:59).....	10
FIGUR 2: ILLUSTRATION AV FOLKESSONS REFLEKTIONSSTADIER (2005).....	11
FIGUR 3: SWOT-ANALYS (WALLENBERG MYRIN 2010).....	17

1 Inledning

Min erfarenhet av att omskolas till yrkeslärare kan liknas vid en flytt. Tänk dig att flytta till ett nytt hus med plats för din gamla servis med insikten om att maten på servisen kommer att smaka annorlunda. Din mise en place och dina gäster kommer att se annorlunda ut och de kommer att förvänta sig en annan meny, en annan upplevelse. Dina yrkesfärdigheter kommer vara det som bär dig. De skall ge dig trygghet och inge förtroende.

I skolan sker ständig kompetensutveckling av lärare, den kan vara statligt styrd eller en fråga om efterfrågan från personalen eller ovan organisation. Mycket av den kompetensutveckling som lärare möts av är riktad till lärarekollektivet. Ett exempel är den regeringssatsning som sker just nu där 2,8 miljarder läggs på fortbildningen av lärare. (Skolverket 2010a)

I den nya gymnasiereform GY11 (Skolverket 2010b) planerar man att omforma den yrkesförberedande gymnasieskolan till en yrkesskola. En liten efterforskning av tidigare studier visar att flera yrkesprogram lider av urvattnad ämneskompetens (Olofsson & Schånberg 2000). Frågan om detta även är lärares uppfattning på hotell- och restaurangprogrammen motiverar studiens intresse att ta reda på hur man som blivande yrkeslärare kan bevara intresset, glöden för hantverket och hur man går tillväga för att vara ajour med branschens utveckling.

Under min lärarutbildning och dess praktik var det flera lärare som tog del av skolans och statens formella satsningar. Den branschrelaterade kompetensutvecklingen var det däremot få som talade om som något möjligt. Men jag fick intrycket av att det var eftertraktat av många då man pratade om de lärare som lyckats ta sig ut på praktik. Att yrkeslärare ska få kompetensutveckling är i lag styrt och det står i skollagens § 34 kap: 2 (Sveriges Riksdag 2010) Min fråga väcktes: Skapar man tillfällen för branschrelaterad kompetensutveckling för yrkeslärare på gymnasieskolan?

Den här studien kommer att inrikta sig på ett individuellt utvecklingsarbete, lärarens möjlighet till kvalitativt informellt lärande för att ta reda på hur man som yrkeslärare förhåller sig till utvecklingen i den bransch man representerar och undervisar inom. Det är alltså lärarens inte elevens lärande som ligger i fokus. Eleven förutsätts dock finnas med i periferin för studien då de är objekt för undervisningen och beroende av lärarens kvalifikationer.

Efter ett antal år i utbildning upplever jag redan att den kunskap jag skall bygga stora delar av min kommande undervisning på lider av brister. Vilka möjligheter och hinder finns det för läraren att lära inom det egna ämnet? Hur upplever lärare att de kan påverka innehållet och valet av kompetensutvecklingsområde, alltså sitt eget lärande? Och hur anser lärare att branschrelaterad kompetensutveckling påverkar undervisningen?

Studiens inriktning var redan från början starkt präglad av John Deweys *Demokrati och utbildning* (1916/1997) och gjordes senare följe av Roger Säljös *Lärande i praktiken. Ett socio-kulturellt perspektiv* (2000) som varit tongivande i den lärarutbildning som studien mynnar från. Min handledare Marianne Pipping Ekström har med sin inblick och forskning om restaurang och måltider tipsat mig om den litteratur som hjälpt mig beskriva branschen och dess verksamhet.

Studien är tänkt att beskriva hur yrkeslärare hanterar en komplex situation. Den att ta steget ur en bransch och fortfarande vara dess talesman. Att ta steget in i en krävande verksamhet och samtidigt leva upp till krav att utvecklas utanför denna.

2 Bakgrund

2.1 Kunskap och utveckling

Den kunskapssyn som kommer att ligga till grund för den här studien är John Deweys lärande i handling (Forsell 2005) och hans förståelse för växandets villkor som något förankrat i det verkliga livet utan hänsyn till ålder (Dewey 1916/1997: 90) Av Deweys idéer kommer tre för studien viktiga aspekter att lyftas fram: beroende, formbarhet, och vanor. Jag kommer också att luta mig mot ett sociokulturellt perspektiv. Detta perspektiv får här ta vid och förklara hur miljön och kulturen påverkar och inverkar på vårt lärande och utvecklingsarbete.

2.1.1 John Deweys syn på utveckling och lärande

I sin teori om utveckling och lärande tar Dewey upp beroende och formbarhet. Han menade att barnets starka beroende av andra beror på deras fysiska oförmågor. De måste omhändertas och lär sig genom andra. (Dewey 1916/1997) Detta kanske inte kan relateras till vuxna och lärande på samma kraftfulla sätt eftersom en vuxen individ inte är helt osjälvständig likt ett barn under sin första uppväxt tid. En intressant aspekt i utvecklingsprocessen för alla är dock att barnets effektiva utveckling kan kopplas till deras starkt sociala karaktär och till deras talang att göra sig beroende av vuxna. (Dewey 1916/1997)

Beroende: Barn drivs av en enorm vilja att svara på stimuli och nya företeelser men de har också en fenomenal förmåga att väcka andras uppmärksamhet. Genom att besvara vuxnas gester, handlingar och ord bygger barnet upp ett beroende till de vuxna. En relation som barnet är beroende av för att överleva och lära och som under resterande delar av livet skapar fortsatta förutsättningar för människan att utvecklas. (Dewey 1916/1997)

Vi behöver aldrig driva ett barn till att växa, det är något de åstadkommer själva. Dewey menade att det inte enbart finns hjälplöshet i beroendebegreppet Han beskriver ett barns omognad som full av *kapacitet*: förmåga och kraft, full av *potential*: potens och styrka, att utvecklas. Därför motsatte han sig teorier om att livets lärande tar start i ett slumrande stadie av omognad för att sedan mattas av då kunskapsbägaren anses fylld och den vuxne fullbordad, mogen och oberoende. Han ställde sig frågan ”varför tillämpa olika mått för barn och vuxna”, varför se beroende som något negativt och hämmande i vår strävan mot självständighet? (Dewey 1916/1997: 79-83)

Dewey beskrev att det finns en fara i att låta oberoendet öka, att det finns risker med en allt för hög självtillit, som han menade kan leda till likgiltighet och insensibilitet i relationer till andra. Vår mänskliga förmåga att vara intimt sammankopplad till andra är en social kapacitet vi föds med, som vi bör försöka bibehålla då den ökar vår förmåga till ömsesidigt beroende med andra. Slagordet *ensam är stark* bör ses som en illusion och förpackas med en biverkningsförklaring om onödigt lidande. (Dewey 1916/1997)

Formbarhet: Dewey menade följaktligen att alla människor oavsett ålder har potential och kapacitet att lära och utvecklas. Han insåg att människans tendens till formbarhet minskar med stigande ålder men satte inga likhetstecken mellan stigande ålder och minskade utvecklingsmöjligheter. Resultatet av att komma till världen med en instinktiv experimentell lust, istället för färdigutvecklade fysiska anlag, är att vi tidigt har vanan att lära. (Dewey 1916/1997: 83) Allteftersom barnet växer lär det sig av sina erfarenheter.

Erfarenheterna ger människan dess personlighet genom att det vid varje erfarenhet bevaras något som på ett eller annat sätt hjälper oss att hantera kommande situationer. Denna utveckling, att bevara, överföra och modifiera, kan ses forma individen och ger oss möjlighet att skapa vanor. (Dewey 1916/1997)

Vanor: Vanor är nära förbundet med kontroll och kan förklaras som ”förmågan att utnyttja normala förutsättningar för att nå bestående resultat” (Dewey 1997: 84). Våra erfarenheter formar oss och vi utvecklar olika vanor för att kunna hantera och passa in i livet. Emellertid finns det skäl att beskriva variationer av vanor. Livets olika skeenden, och den utveckling som hör till, förutsätter att vi bejakar vissa former av vanor och håller distans till andra. (Dewey 1916/1997)

Att lära sig kontrollera kroppen som vi gör när vi lär oss att gå är en typ av anpassning som vi, när målet är uppnått, använder om och om igen och gör till en vana. En sådan process är utvecklande framförallt då vi med vi hjälp av det invanda steget kan uppnå nya mål. Vanor har alltså en tendens att skapa positiva förutsättningar för utveckling och inte bara när det kommer till att bemästra våra fysiska färdigheter (Dewey 1916/1997). Hade vi inte varit omringade av vardagens vanor hade vi knappast haft ork att ta oss an nya idéer, nya människor, nya kriser och nya mål. Dessa praktiska vardagsrutiner ger vårt intellekt de förutsättningar det behöver. (Ellström 2005). Vanor behöver inte förta lusten att lära. De kan skapa det utrymme och den trygghet vi behöver för att lyckas ta oss an och respondera på nya stimuli. (ibid.).

Har man däremot satta upp mål med föreställningen att omvärlden är oförändlig eller anser att människan har förmågan att bli färdig, fullärd, skapas en typ av vanor som begränsar oss och hindrar oss från utveckling. En sådan invandhet, gör oss passiva och får oss att må dåligt när vi möts av miljöer eller situationer där våra vanor inte hjälper eller ger oss de förklaringar vi behöver. Att vidare förminska sina vanor till tanklösa rutiner skapar också problem för lärande och utveckling. Att låta sig domineras av vanor oavsett slag, ansåg Dewey, motverkar individens formbarhet. (Dewey 1916/1997)

Inställningen att invandhet allt för lätt skulle övergå i lättja och utvecklingshämmande mentalitet diskuterades av Dewey som menade att den motvilliga känslan som kan uppenbara sig vid förändringar inte skall ses omöjlig att bemästra. För att inte falla för dessa vanemässiga rutiner och låta dem institutionaliseras måste man använda sin intelligens till max. En avgörande faktor i detta sammanhang är den kulturella miljön och verksamhetens organisation vilken har möjlighet att påverkar oss och motverka dessa tendenser genom att inte låta oss att falla tillbaka på oreflekterade handlingar. (Dewey 1916/1997)

2.1.2 Sociokulturellt perspektiv på utveckling och lärande

Hur vi uppfattar och omformar vår verklighet styrs av vår sociala och kulturella omgivning: vår miljö och vår arbetsorganisation. Om vi inte skapar de miljöer och situationer där fysiska och teoretiska färdigheter kan kommuniceras, erfaras och föras vidare riskerar man att förlora de insikter som gjorts. (Säljö 2000)

Bästa sättet att lära och utvecklas görs i de miljöer erfarenheten hör hemma. Att omgärdas av den verksamhet som agerar och kommunicerar med hjälp av en viss kunskap inbjuder på ett nästan oemotståndligt sätt till lärande. Människan har en självbevarande drift att bibehålla information och kunskap samtidigt som vi inte har förmågan att helt passivt anpassa oss till vår omgivning och därmed utvecklar den. (Säljö 2000) Handling och kunskap måste relateras till sammanhang och verksamhet (Säljö 2000: 130).

Sett ur ett sociokulturellt perspektiv menar man att människan har två utvecklingsnivåer: först en biologisk och sedan en sociohistorisk (Säljö 2000: 35). Våra biologiska förutsättningar är tillräckliga men samtidigt väldigt begränsade. Vi lär oss ljuda, gå, se, höra och söka men vi har ingen vidare förmåga att hålla information i minnet, göra flera saker samtidigt eller genomföra logiska resonemang (Säljö 2000).

Att vi ändå ständigt lyckas utvecklas kan förklaras av vår förmåga att kommunicera, samarbeta och söka hjälp av redskap i vår omgivning. Det vill säga vår förmåga att utveckla kompetenser och färdigheter i vår kultur vilket är grunden i det sociokulturella perspektivet. (Säljö 2000)

Våra biologiska förutsättningar slussar in oss i vår tillhörande kultur som med sin effektiva förmåga varvar det utvecklingsstadiet biologin tagit oss till. När vi utvecklat våra biologiska verktyg kan vi upptas i konsumerandet av kulturen, det vill säga de äldres erfarenheter.

Hos människan är det kompetenta vuxna handlandet en produkt av den erfarenhetsprocess som är sociokulturell. Genom att hantera praktiska problem och gör oss erfarenheter av dessa lyckas vi skapa teoretiska intellektuella kunskaper. Denna kunskap kan sedan ta fysisk form i utvecklandet av ett redskap. (Säljö 2000) Med idogt prövande, övande, nötnande och omprövande samlar vi erfarenheter och lyckas med dessa bit för bit utveckla den värld vi lever i idag.

Tack vare vårt sätt att kommunicera våra erfarenheter och hur vi använder oss av hjälpmedel, formar och omformar vi varandra och vår omgivning. När något nytt uppträder observerar vi och efter ett tag blir vi mer och mer bekant med miljön. Därefter söker vi oss mot det som skall studeras och vi får då betydelsefulla erfarenheter för livet. (Säljö 2000)

Att göra sig erfarenheter och lära av dem skapar vår identitet, ändrar vår omvärldsuppfattning och ger oss en social position. Man kvalificerar sig och därmed blir de utan kunskap beroende av de som har. Vilket föranleder att man måste ta hänsyn till kunskapens marknadsvärde. Säljö menar att man i skolan ofta glömmer detta och blir på så sätt bortkopplad från det kulturella sammanhang man ingår i. (Säljö 2000: 102)

2.2 Kompetens

en individs potentiella handlingsförmåga som är relaterad till en viss uppgift, situation eller kontext, det vill säga förmågan att framgångsrikt utföra ett arbete. (Ellström i Engström 2009: 41)

Kompetens kan enligt Engström (2009) definieras som lärarens summerade förmågor vilka leder henne till ett framgångsrikt utförande av givna uppgifter och metoder. Med hjälp av begreppen: yrkeskultur, -praxis och -kunskap hjälper Engström (ibid.) oss att lättare förstå detta. Yrkeskulturen är de kollektiva erfarenheterna som finns inom ett yrke. Dessa erfarenheter består av yrkespraxis det vill säga, normer och regler. Där till kommer yrkeskunskapen som är det tekniska skickligheten. Mer utförligt kan yrkeskompetens hos en yrkes lärare definieras som tudelad då hon på ett eller annat sätt tillhör två yrkeskulturer.

Hos branschens yrkesutövare brukas och formas denna kompetens dagligen, de befinner sig i kulturen, följer givna regler och normer samt utövar och utvecklar branschens tekniker och hantverk. Yrkesläraren som befinner sig inom skolkulturen förutsätts att i sin undervisning förmedla och använda hela sin yrkeskompetens för att eleverna skall få en god yrkesförberedande utbildning (Skolverket 2001).

Under följande två rubriker beskrivs vidare hur man kan definiera och beskriva kompetens i relation till yrkesläraren.

2.2.1 Teori och praktik

Yrkeslärarens kompetens kan sägas vara sprungen ur två olika källor 1: den akademiska kompetensen och 2: en branschrelaterad kompetens, vilket innebär att man har två former av skoling. Ett vanligt och något förenklat sätt att beskriva kunskaperna inom dessa kompetenser är med hjälp av vår traditionella uppdelning av praktisk- och teoretisk kunskap (Bronäs & Selander 2006).

Den praktiska kompetensen är den som visar sig i den praktiska undervisningen då lärarens handlag det vill säga yrkeskunskapen lyfts fram. Den teoretiska kompetensen är den kunskap som ligger i de didaktiska (tekniker för undervisning) och pedagogiska (kunskap om utbildning och lärande) modeller läraren har tillhjälp i sitt arbete. (Bronäs & Selander 2006)

Väldigt ofta ställs teori och praktik mot varandra och de ges olika värde i olika sammanhang. Men en skarp uppdelning av detta slag stämmer inte överens med verkligheten. Yrkeslärarens praktiska kompetens kommer från både reflekterad praktik och systematiskt uppbyggda teoretiska kunskaper. Deras akademiska kompetens, med sina teoretiska modeller och mönster, handlar om någonting som inte alltid men ofta berör saker som är tänkta att få följder i vårt handlande. (Bronäs & Selander 2006)

I vår sociala hierarki har historiskt sett och även idag praktiska yrkesutövare lägre status än akademiker. Ser man till den forskning som finns om och kring restaurangbranschen så är den så när som obefintlig i jämförelse med läraryrket (Lundqvist 2006). En rimlig förklaring till detta bör ligga i dess skilda tillhörighet i praktik och teori.

Medvetna om att man inte kan särskilja dessa två uttryck för kunskap måste vi ibland hålla oss reflekterande kring dess användning och vad de får för konsekvenser för utbildning och utveckling. Inom yrkesutbildningar säger man att mer av både praktisk och teoretisk undervisning behövs för att bättre förbereda elever och studenter inför det verkliga yrkesutövandet

som tack vare teknik och globalisering ständigt utvecklats. (Petersson & Åkesson 2003; Ranagården 2009) Vad ställer ett sådant uttalande för krav på yrkeslärare och deras kompetensutveckling?

2.2.2 Kompetensutveckling

Återkommande kritik från arbetsorganisationer handlar om att den offentliga yrkesutbildningen inte uppdateras tillräckligt snabbt till det aktuella kompetensbehov som finns i branschen (Olofsson & Schånberg 2000; Schultze 2010).

I *Pedagogisk uppslagsbok – från A till Ö utan pekpinna* (1996) beskriver man begreppet kompetensutveckling som fortbildning inkluderat informellt lärande. Kompetensutveckling inom skolan kan vara av formell karaktär, och inbegriper då oftast utvecklingsmöjligheter inom pedagogik och didaktik. Den informella kompetensutvecklingen innefattas däremot av en individuell erfarenhetsutveckling (Moxnes 1990) vilket beskrivs här senare under rubrikerna: Informellt lärande och Erfarenhetslära.

Målet med kompetensutveckling är alltid att höja kompetensen och engagemanget hos individen. Att utveckla vuxnas kvalifikationer och deras helhetssyn utanför det formella utbildningssystemet har blivit ett allt mer vanligt tillvägagångssätt (Ellström 1996a; 2005). Kompetensutveckling i denna studie skall ses som det informella lärandet och den branschrelaterade utvecklingen läraren gör i mötet med branschen utifrån teorin om att man i mötet gör nya erfarenheter (se fortsatt resonemang under Erfarenhetslära).

Min erfarenhet som yrkesutbildad och tidigare verksam kock är att man inom restaurangbranschen, som studien riktar sig till, använder sig av just mötet med andra aktörer som kompetensutveckling. När man möter andra människor, och tar del av deras arbetssätt och deras idéer, görs erfarenheter som påverkar ens utveckling. I restaurangutbildningens kursplan består stor del av utbildningen av arbetsplatsförlagd utbildning (Skolverket 2000) och det finns en lång tradition i att lära som commis¹ även bland yrkesarbetande branschfolk (Olofsson & Schånberg 2000). Vedertaget är att man vid behov av kompetensutveckling riktar sig till andra restauranger än den egna för att observera, uppleva och äta deras mat, men för att praktisera och sedan komma tillbaka med nya tankesätt, idéer och inspiration.

2.3 Branschen

Trots sin historiskt sett låga status finns det flera skäl att tala om restaurangbranschens goda utvecklingstradition. Att förneka den eller förminska den känns irrelevant då det *svenska köket*, vars arbetssätt speglar ett traditionellt nationellt kök, ligger i framkant. Ett argument för detta är att Sverige de senaste 12 åren tagit medalj i samtliga internationella tävlingar så som matlagnings- OS och VM (Kocklandslaget 2010).

Det goda självförtroende detta fört med sig har resulterat i att jordbruksministern startat projektet ”Sverige - det nya matlandet” som skall marknadsföra landets som ”ett coolt och hippt föregångsland” när det gäller mat (Khabbazi 2010) Allmänhetens intresse kan bland annat förstås i alla de former av matlagningsprogram som media producerat de senaste 5 åren och det stora antalet utgivna kokböcker som ökat markant sedan 1980-talet, bara i år har ca 350 böcker getts ut (Rötsell 2010).

¹ En kock som efter avslutad utbildning lär av en mer erfaren, högt uppsatt, kock i den dagliga verksamheten.

Det var kring just 1980-talet som utvecklingen av den svenska matkonsten tog fart framåt. Detta efter att branschens ekonomiska kris, i mitten av 1960- fram till 70-talet, lett till en omdaning och urvattning, då finkrogars yrkeskunskap nästan försvann för att möta gästens enklare krav på mat och service. Det *nya franska kökets* inträdande fick branschens statusfall att vända. Ett intresse för råvarans karaktär och kvalité hamnade i fokus och med detta en helhetssyn på mat vilket inbegrep såväl hälsa som miljö. (Jönsson & Tellström 2008)

I studien *Gastronomi i kunskapssamhället* framgår att mat och måltider formas och bestäms utifrån våra sociala och kulturella värderingar. Däremot menar författarna i studien att sättet att arbeta med och konsumera mat på förändras, liksom samhället och tidens utveckling. Matlagningen utvecklas ständigt och innefattas av metoder, val av råvaror, och gestaltningen: uppbygget och presentationen av själva matupplevelsen. (Jönsson & Tellström 2008: 19) Att restaurangbranschen har en så stor utvecklingskapacitet kan ses bero på människans omfattande upplevelseförmåga. Måltidens gestaltning beskriver Jönsson och Tellström (2008) som något som tilltalar kroppens alla sinnen. Komplexiteten i detta kan ses ligga till grund för en kreativitet som hela tiden för branschen framåt.

Under höstens stora trendseminarium med erkända företrädare för branschen betonade man vikten av att lära sig mer om bra svenska produkter. Där diskuterades småskalighet och närproducerat så väl som det nordiska nyttiga köket. (Khabbazi 2010)

2.4 Yrkesläraren

Yrkesprogrammets mål är att utbilda morgondagens yrkeskvinnor och yrkesmän (Skolverket 2000 och 2001) Lärare skall ha förmågan att förmedla såväl hantverksmässig yrkeskompetens som sociala kompetenser. Det krävs därför av yrkesläraren att hon har en initiativförmåga och samverkan med övriga samhället (Almerud 2009). I tidigare offentliga utredningar har det formulerats hur viktigt det är ”att varje rektor kan anställa reellt kompetenta lärare” (Petersson & Åkesson 2003) då yrkeslivet är beroende av att yrkesutbildningen håller god kvalité (Engström 2005).

Med en delaktighet i både skola och bransch kan yrkesläraren motivera, skapa förståelse och på ett trovärdigt sätt slussa eleverna från undervisningen till branschens verklighet (Skolverket 2001; Petersson & Åkesson 2003). Detta förutsätter att lärarna för uppdraget bör ha relevant yrkesvana och gediget branschintresse. Följande utdrag ur kursplanen för karaktärsämnet matlagningskunskap (Mauk1206) ger en förståelse kring detta.

Kursen skall ge fördjupad kunskap om i ett restaurangkök aktuella varianter av klassisk matlagning och s.k. trendmatlagning. Den skall ge kunskap om bedömning av kvalitet och ekonomi vid tillagning av anrättningar av såväl råvaror som färdiga produkter. Kursen skall även ge kunskap om detalj- och portionsstyckning av olika råvaror. Kursen skall också ge fördjupad kunskap om matsejdelplanering med anpassning till gästers olika behov. Kursen skall dessutom ge fördjupad kunskap om arbetsplanering för att uppnå ett rationellt och fungerande arbetssätt. (Skolverket 2009)

2.5 Lärarens lärande

Begreppet kompetensutveckling kommer här att ligga inom ramen för vuxenlärande och lärande i arbetslivet som fått ökad betydelse allt sedan det nordiska ministerrådet 1995 spred ljus över begreppen ”livslångt lärande” och det ”informella lärandet”. (Ellström 1996a)

Ur ett yrkesperspektiv har forskarna gett lärande och utbildning olika betydelser. Lärande pönerar att kunskapen skapas till skillnad från *utbildning* som förutsätter att kunskapen redan finns (Folkesson 1998). Den här distinktionen ligger till grund för ett skifte i betydelsen att man inte längre drar en skarp linje mellan utbildning och arbetsliv. Man förhåller sig snarare som en pendel dem emellan. Vad som möjliggör lärarens lärande beror på hur detta organiseras och vilka villkor som skapas (Ellström 2005).

Lärarens lärande kan beskrivas utveckla: förmågan att lära nytt, kreativa kvalifikationer, helhetssynen, kvalitetsmedvetandet, självförtroendet och kommunikations- och samarbetsförmågan. (Ellström 1996a) Det handlar alltså inte bara om att tillägna sig nya förutbestämda yrkeskunskaper. Branschrelaterad kompetensutveckling kan närmare beskrivas ge yrkesläraren möjlighet att förkovra sig, inom sitt undervisande yrkesämne, på ett sådant sätt att nya kvaliteter uppstår och potential för utveckling i undervisningsinnehållet föds.

Vidare preciserat handlar det om att utveckla sin yrkesskicklighet och förståelse så att man erfarenhetsmässigt, utifrån branschens efterfrågan och enligt de yrkesetiska principer som finns inom läraryrket och den professionella yrkesutövningen, räcker till och kan gestalta det yrkesområdet man undervisar eleverna inom (Brytting 2008: 194; Schultze 2010).

Jag kommer här nedan ge en förklaring till tre, inom vuxenlärande och kompetensutveckling sammanhang, och för studien viktiga begrepp: Informellt lärande, Erfarenhetslära och Reflektion i handling.

2.5.1 Informellt lärande

Informellt lärande kan ske omedvetet och medvetet, ofta är det något man lär sig när man i själva verket gör något annat. En form av informellt lärande sker när lärare ges en paus från undervisningen och skolans värld för att ta del av samverkan i ett restaurangkök. Samarbetet, hantverket och språket blir något läraren arbetar med, inte något hon i första hand tänker sig studera för att lära av. (Ellström 1996a; Folkesson 2005) Hon lär sig även om hon inte har för avsikt att lära sig något nytt. Erfarenheten påverkar oss och omformar oss. Informellt lärande baseras på erfarenheter i det dagliga arbetet (Ellström 1996b: 13). Informellt lärande kan dock vara avsiktligt. Men till skillnad från det *formella lärandet*, som är ett mer institutionellt styrt, målinriktat och välplanerat lärande, sker det informella lärandet på ett självstyrande sätt där du själv kan påverka innehållet. (Ellström 2005; Folkesson 1998)

Det för yrkeslärare informella lärandet som studien kommer att inrikta sig på är det läraren erfar i mötet med yrkesbranschen utanför skolan. Hur får de erfarenhet av branschens: arbets- tekniker, -metoder och -estetik, sociala strukturer, inköpskanaler och livsmedelsval? Vad ges man för möjligheter att som lärare få den kompetens som en lärare för yrkesbranschen behöver i utbildandet av morgondagens kokkar?

2.5.2 Erfarenhetslära

En lärare som undervisar i demokrati och samtidigt uppför sig odemokratiskt har inte lärt sig mycket om demokrati och lyckas sällan förmedla de demokratiska värderingarna (Moxnes 1990: 50-56). Detta sätt att problematisera kunskap och kunskapsförmedlande belyser kärnan i begreppet erfarenhetslära med vilken jag vill lyfta fram betydelsen av att utföra praktik som en form av branschrelaterad kompetensutveckling. All erfarenhet som görs leder inte per automatik till nya kunskaper och utveckling. Vissa befäster, bevarar och kan på sitt gränsuppbiggande vis hämma utveckling. (Dewey 1916/1997)

Det man lär genom erfarenheter utgörs av dess påfallande mening. Att lära genom erfarenhet berör den egna personens känslor och tankar. Man kan beskriva det som att pendla mellan att vara aktör och observatör (Folkesson 2005). Lärandet blir meningsfullt då kunskap sätts i ett sammanhang där helheten blir synlig. (Moxnes 1990:56) Ett liknande sätt att se på erfarenhetslärande är med hjälp av principerna kontinuitet och interaktion. Där kontinuiteten ligger i att något i tidigare erfarenheter alltid följer med in i de nya som görs. Dessa, den tidigare och den nya erfarenheten, integreras och de tillsammans utgör den kraft som kan ses beskriva lärandet som en process. Tidigare erfarenheter påverkar således kommande. (Dewey 1916/1997)

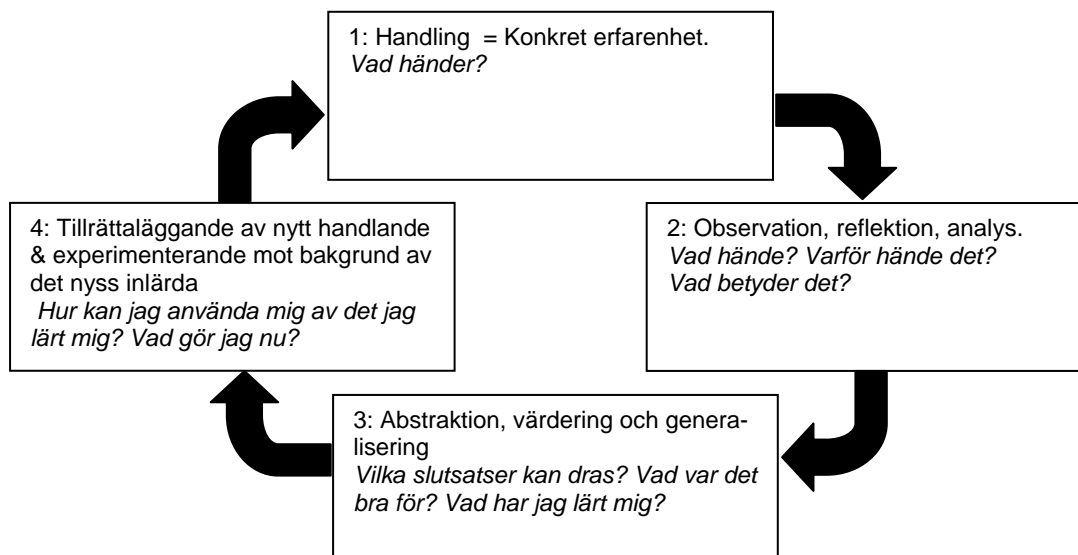
När man lär sig i största allmänhet, av livet, är det med hjälp av samma process som erfarenhetslära beskriver. Det vill säga man handlar först och förstår sedan. Livets lärdom är sällan planerade utan man följer instinktivt med i processen. I kompetensutvecklings syfte följer erfarenhetslärandet ett mer planerat upplägg. (Moxnes 1990:59)

Oavsett om det är en pedagogisk verksamhet, likt skolan, eller en praktisk yrkesverksamhet, likt restaurangköket, man har för avsikt att få erfarenhet och lära av, så är det inte kunskaper i vetenskaplig mening som förvärvas (Moxnes 1990). När Folkesson (1998) använder sig av begreppet erfarenhetslärande i sin studie om hur lärare ser på sitt eget arbete beskrivs det av ett handlingsinriktat informellt lärande som sker i den vardagliga undervisningen. Eftersom yrkesläraren de facto står med fötterna i två olika men sammankopplade verksamheter behöver de göra sina erfarenheter i båda dessa för att hålla jämn takt med de förändringar och de utmaningar de möts av (Petersson & Åkesson 2003).

Att utveckla och göra sig personliga och sociala erfarenheter i skolan, där den dagliga verksamheten sker, skulle kanske ge mening till yrkeslärarens branschrelaterade kompetensutveckling. Men de erfarenheterna skulle troligen inte vara lika betydande för deras branschrelaterade utveckling som om vi lyfte in läraren i sin ursprungliga verksamhet så att de med känslomässigt engagemang får göra de erfarenheter som kan bidra till ökad kompetens.

Erfarenhetslärandet kan stimuleras utifrån men är allt som oftast självinitierat. Innebörden av detta är att man själv skapar sig en uppsättning kunskapsmål som oftast är relaterade till nya egna problem, inte någon annans gamla. När läraren sätts i denna typ av lärande situation, där hon får betrakta och bearbeta känslomässiga fakta, krävs att läraren känner sig trygg i den miljö erfarenheterna görs. Att omarbete tidigare för givet tagen kunskap för något nyupptäckt okänt berör och tillskrivs mer ångest än förtjusning. (Moxnes 1990: 58 och 137)

Reflektion har stor betydelse för att lärande över huvud taget skall vara möjligt när erfarenheter formas till kunskap. Om utrymme ges att ställa sig frågande kring vad och varför kan man få grepp om vad det man erfarit kan tänkas betyda (mer om detta under rubriken: Reflektion i handling.) Generalisering är en annan mycket viktig länk i processen. För att individen skall kunna omarbete sin erfarenhet till en generell princip måste slutsatser dras och individen måste fråga sig vad har jag lärt mig, vad var det bra för? Skall detta vara möjligt menar man att där måste finnas stöd och tid inom den verksamhet man återgår till med de nya erfarenheterna (Ellström 2005; Moxnes 1990). Moxnes (1990: 59) modellen nedan beskriver hur erfarenhetslärandet ser ut:

Figur 1: De fyra stadierna i att lära genom erfarenhet (Moxnes 1990: 59)

Inte ovanligt i dessa sammanhang, då tillfälle ges till erfarenhetslära, visar det sig att människor trots sina nya erfarenheter fortsätter att agera enligt tidigare invanda mönster (jfr: Dewey 1916/1997). En anledning menar Moxnes beror på att tidigare kunskaper inte diskuterats och omvärderats i relation till de nya erfarenheter som gjorts. När detta sker utkristalliseras nämligen erfarenhetens mening så som beskrivs i modellen ovan. (Ellström 2005; Folkesson 2005; Moxnes 1990:60)

Andra uppfattar, utan vidare avlärnning av institutionaliserade för givet taganden, snabbt nya principer. Har man å andra sidan allt för få tidigare erfarenheter finns där risk att individen övervärderar sina erfarenheter och tillskriver dem sina förutfattade meningar istället för gedigna erfarenheter. (Moxnes 1990: 61)

Klassiska försök som gjorts visar att ålder spelar en betydande roll när det kommer till förmågan att lära av erfarenheter. Äldre människor visade sig vara bättre rustade än yngre när det kom till att lära något som kunde integreras i deras arbete. Nya mer abstrakta ämnen däremot emottogs betydligt lättare bland de yngre deltagarna i studien. (Thorndike i Moxnes 1990: 143)

Med erfarenhetslärandet i tanken kan detta försöks resultat kanske beskriva resultatet av lärande som en process, eller som en kraft, om Dewey (1916/1997) får ge uttryck åt fenomenet, och inte som en produkt. Går man in i en erfarenhet med hög erfarenhetsbaserad förförståelse om det som skall förstås tar man lätt till sig den nya erfarenheten, ser dess eventuella principer, och förändrar på ett smidigt sätt tidigare uppfattning. (Folkesson 2005)

En slutsats om erfarenhetslärandet är att det i ett sådant utvecklingsarbete krävs reflektion och att den gärna bör integreras i det dagliga arbetet. Ytterligare en stödjande funktion ges då erfarenhetsutbyten organiseras så att man får återberätta sin egen upplevelse och ta del av andras erfarenheter i liknande situationer. (Ellström 1996b; 2005)

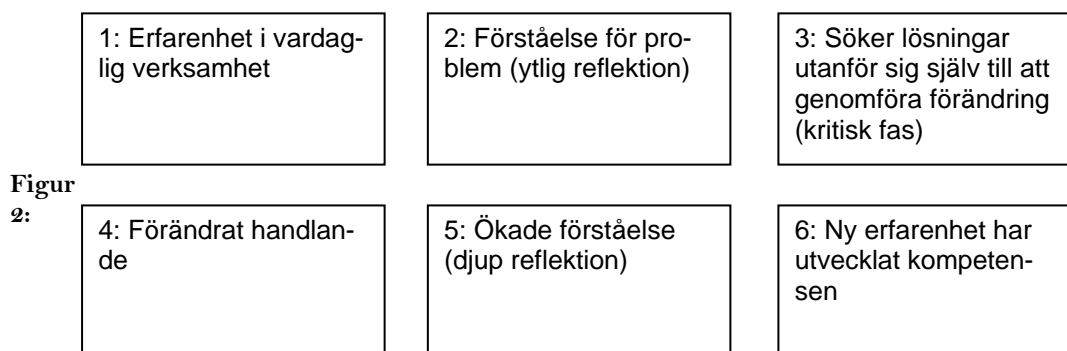
2.5.3 Reflektion i handling

För att få kunskap genom de erfarenheter vi gör måste vi ha möjlighet att reflektera. Kunskap kan ses som en process som ständigt utvecklas i spänningsfältet mellan praktisk erfarenhet och reflektion (Engström 2009). I reflektionen kan vi komma nära våra tankar och verkligheten samtidigt som vi får distans till oss själva och kan utnyttja detta avstånd i vårt behov att utvecklas. Man skapar på så sätt en förståelse över det egna tänkandet och agerandet. Ellström (1996a) beskriver det som en kritisk prövning av det förnuft som styr vårt handlande. Reflektion kan skildras i två stadier, på en ytligt- och en djupare nivå. (Folkesson 2005)

De ytliga reflektionerna kan te sig i form av resonemang kring hur man skall hantera sin undervisning. Efter en värdering av de egna erfarenheterna skapas en förståelse utan att erfarenheterna har ifrågasatts eller granskats. (Folkesson 2005) De är bara beskrivna.

I den djupare reflektionsfasen ser man på sitt handlande utifrån verksamhetens uppsatta mål och branschens förväntningar. Man börjar granska och bedöma sitt arbete medveten om andras föreställningar. Att ifrågasätta och problematisera sin kunskap är sedan nästa steg. (Folkesson 2005) Denna något kritiska fas kan föra läraren till möten med de nya teorier som finns att hämta i branschen, litteratur och samverkansträffar. Här kan läraren få ta del av nya erfarenheter och, tack vare en fördjupad fas, se sina egna tankar som ett av flera alternativ. I och med detta skapar reflekterandet en medvetenhet kring *vad* läraren tänker och *hur* hon tänker samt att det på ett ibland plågsamt sätt bidrar till insikten om att tidigare antaganden är irrelevanta (Folkesson 2005).

Slutligen handlar det om att läraren skapar ett avstånd till sig själv och sin verksamhet och på så sätt omvärderar det gamla och anammar det nya. Tack vare den distans och den närhet som utvecklas i reflektionen, förhindras att man fastnar i rutiner och slentrianmässigt tänkande. Erfarenhet utan efterföljande reflektion riskerar bidra till enbart handlingsupprepningar oförankrade i lärandeprocesser. Modellen nedan beskriver reflektion processen och dess nivåer.

Figur 2:

Illustration av Folkessons reflektionsstadier (2005)

2.6 Sammanfattning

Gällande kunskap och utveckling kan förståelsen för växandets villkor ses som något förankrat i det verkliga livet utan hänsyn till ålder (Dewey 1916/1997). Av Deweys (1916/1997) idéer lyfts tre viktiga aspekter fram: beroende, formbarhet, och vanor. Bästa sättet att lära och utvecklas görs i de miljöer erfarenheten hör hemma. Tack vare vårt sätt att kommunicera våra erfarenheter och hur vi använder oss av hjälpmedel, formar och omformar vi varandra och vår omgivning. (Säljö 2000) En avgörande faktor i detta sammanhang är hur verksamhetens organisation påverkar oss att utveckla våra vanor och motverka tendenser som får oss att falla tillbaka på oreflekterat handlande. (Dewey 1916/1997) Lärarens lärande kan beskrivas utveckla: förmågan att lära nytt, kreativa kvalifikationer, helhetssynen, kvalitetsmedvetandet, självförtroendet och kommunikations- och samarbetsförmågan. (Ellström 1996a) Lärande ponerar här att kunskapen skapas till skillnad från utbildning som förutsätter att kunskapen redan finns och med ett informellt lärande lär man sig även om man inte har för avsikt att lära sig något nytt. (Folkesson 1998)

Återkommande kritik från arbetsorganisationer handlar om att den offentliga yrkesutbildningen inte uppdateras tillräckligt snabbt till det aktuella kompetensbehov som finns i branschen (Olofsson & Schånberg 2000; Schultze 2010). Man menar vidare att yrkesutbildningar behöver mer av både praktisk och teoretisk undervisning för att bättre förbereda elever inför det verkliga yrkesutövandet som ständigt utvecklats. (Petersson & Åkesson 2003; Ranagården 2009) Yrkeslärarens kompetens sägas vara sprungen ur två olika källor 1: den akademiska kompetensen och 2: en branschrelaterad kompetens, vilket innebär att man har två former av skolning. I skolans värld innebär detta att man även blir beroende av två former av kompetensutveckling både en formell och en informell. Den informella kompetensutvecklingens betydelse förklaras av att restaurangbranschens hantering av mat ständigt utvecklas och innefattas av metoder, val av råvaror, och gestaltningen. (Jönsson & Tellström 2008: 19)

Med en delaktighet i både skola och bransch kan yrkesläraren motivera, skapa förståelse och på ett trovärdigt sätt slussa eleverna från undervisningen till branschens verklighet (Skolverket 2001; Petersson & Åkesson 2003). Detta förutsätter att lärarna för uppdraget har relevant yrkesvana och gediget branschintresse vid sidan av sin pedagogiska och didaktiska kompetens. I restaurangbranschen lär man genom att delta i det dagliga arbetet och Folkesson (2005) och Ellström (2005) menar att det man lär genom erfarenheter utgörs av dess påfallande mening och berör den egna personens känslor och tankar. Lärandet blir meningsfullt då kunskap sätts i ett sammanhang där helheten blir synlig. (Moxnes 1990:56) En slutsats om erfarenhetslärandet är att det i ett sådant utvecklingsarbete krävs reflektion av det dagliga arbetet. Om läraren ges möjlighet att skapa ett avstånd till sig själv och sin verksamhet kan detta förverkligas och läraren kan på detta sätt omvärderar sina gamla kunskaper och anamma de nya.

3 Syfte och problemformuleringar

3.1 Syfte

Hur kan man som yrkeslärare med informellt lärande kompetensutvecklas inom restaurangbranschen?

3.1.1 Problemformuleringar

Till grund för mina problemformuleringar ligger de frågor Engström (2009) ställer sig i sitt kapitel: *Yrkeslärare, undervisning och yrkesdidaktik* som handlar om yrkeslärares kompetens och undervisning samt de utredningar som gjorts inom området för att ta reda på hur yrkesutbildningen bättre skall motsvara arbetslivets krav. Frågorna hon ställer sig inledningsvis är: ”Hur ser yrkeslärare på sin egen undervisning i relation till yrkeskompetensen? Vilka kompetenser anser yrkeslärare vara nödvändiga för yrkeslärare?” (Engström 2009:41)

Studiens problemformuleringar är:

1. Vad, i branschens utveckling, anser läraren intressant att hålla sig ajour med?
2. Finns det branschrelaterad kompetensutveckling i skolans verksamhet och hur görs den möjlig?
3. Vilken nytta anser sig läraren kunna tillägna sig genom nya branschfarenheter?
4. Vad utgör möjligheter och hinder för praktik som branschrelaterad kompetensutveckling?

4 Metod

I denna examensuppsats används en kvalitativ metod som består av intervjuer gjorda med yrkeslärare inom hotell- och restaurangprogrammet på olika gymnasieskolor. I följande kapitel beskrivs hur jag har gått tillväga med undersökningen.

4.1 Val av metod

Relationen mellan bransch och yrkeslärare har stor betydelse för lärarens arbetsuppdrag (Skolverket 2000; 2009). För att kunna skildra och ta reda på hur yrkeslärarens förhållande till branschrelaterad kompetensutveckling kan se ut har jag valt att genomföra halvstrukturerade djupintervjuer. Under min 20 veckor långa Vfu-period på korta lärarprogrammet kunde jag observera skiftande uttalanden och attityder i anknytning till detta. Jag fann då intresse för fenomenet och ville utforska detta närmare.

Till en början hade jag för avsikt att utföra en enkätundersökning då Esaiasson upplyser oss om att en kvantitativ undersökning skapar förutsättningar för studien att vara forskaroberoende och generaliserande (Esaiasson m.fl. 2007: del 1). Mitt val av en homogen och över tid lättillgänglig population skulle ligga till grund för sådana förutsättningar. Men eftersom mitt syfte var att beskriva på ett djupare plan och täcka in ett specifikt ämnesområde valde jag samtalsintervjuer som är en bättre lämpad metod. Esaiasson ger stöd för detta resonemang och uttrycker att: ”när resultatet skall säga något om den mening människor ger till olika fenomen fungerar samtalsintervjuer allra bäst” (Esaiasson m.fl. 2007: 285). De frågor jag önskade ställa var helt enkelt av sådan karaktär att en enkät inte skulle ge mig de svar jag behövde för att kunna ge kvalité åt studien.

Med hjälp av intervjuer som metod har jag getts möjlighet att ställa följdfrågor och frågor kring känslor som enligt Esaiasson blir osynliga i en enkätundersökning (Esaiasson m.fl. 2002: 289). Mitt syfte med intervjuerna har varit att informanterna skall lämna ut sina personliga ställningstaganden, något som Esaiasson samt Johansson & Svedner menar bör ge mig en djupare förståelse för deras tänkande (Esaiasson m.fl. 2002: 259; Johansson & Svedner 2006: 44). Metoden jag valt och det låga antalet informanter jag använt mig av utgör därför hinder för krav om generaliserbarhet, även min förförståelse begränsar sådana förutsättningar (Stukat 2005: 32).

Förförståelsen är dock till fördel i mitt tolkande av informanternas svar förutsatt att jag inte låter mina egna fördomar påverka resultatet (Stukat 2005: 32; Esaiasson m.fl. 2002: 290). Ett subjektivt förhållningssätt är ett gott stöd då jag önskar få grepp om essensen i informanternas svar men detta ställer stora krav på att resultatet inte påverkas av mina egna känslor och erfarenheter.

Med hjälp av min bakgrundslitteratur har jag valt teoretiskt språk och begreppsbildningar i ett försök att förankra studien till skolans verksamhet, restaurangbranschen och den tidigare forskning som studien berör. Min avsikt har varit att göra studien genomskinlig och valid (Esaiasson m.fl. 2002).

Intervjuerna genomfördes med hjälp av förberedda öppna frågor indelade i tre teman. Dessa teman följde en fast struktur men frågorna var delvis ostrukturerade och varierade något i både följd och art.

4.2 Val av informanter

I mitt urval hade jag för avsikt att representera både Västra Götalands största kommunala gymnasieskola och några mindre skolor med utbildningsinriktningen restaurang. Lärarna skulle i sitt arbete ha praktisk utbildning i kök med eleverna samt inom restaurangskolan ha olika lång erfarenhet. Viktigt för urvalet var att informanterna tidigare inte arbetat med mig som intervjuare (Esaiasson 2002: 292) eller arbetat inom samma arbetslag som jag. I mitt första urval fick jag därför sortera ut ett stort antal lärare eftersom detta skulle kunna göra inverkan på informanternas svar och min tolkning av dessa.

För att få kontakt med yrkeslärare inom restaurangprogrammen som undervisar i kök skickade jag ut ett email (se bilaga: 1) till 17 yrkeslärare som passade in på min profil. Dessa lärare tillhör fem olika skolor. Efter första förfrågan fick jag två positiva svar. Därefter gjorde jag ytterligare ett utskick i form av ett brev samt ett telefonsamtal. Därefter fick jag ytterligare två jakande svar. Den sista informanten hade tillfrågats med email och brev och valde att ställa upp då hon sett mig på skolan då jag intervjuade hennes kollegor.

Mina möjligheter att påverka urvalet kan inte sägas varit lätt. Jag har helt enkelt intervjuat de lärare som haft tid och kan ses intressera sig för ämnet på ett eller annat sätt. Men tack vare lite påtryckningar fick jag den spridning jag önskade. Tre av informanterna kommer från Västra Götalands största yrkesförberedande program. En kommer från en mindre skola i norr och en kommer från angränsande skola i Halland. Gällande antalet erfarenhetsår har två informanter arbetat i skolan mellan 20-30 år och de övriga tre har fyra till sex års erfarenhet.

4.3 Genomförande av intervjuer

Efter att ha upptagit kontakten med mina informanter bokade vi tid och plats. Samtliga intervjuer gjordes på respektive lärares skola och spelades in med hjälp av en mp3-spelare. I intervjun använde jag mig av en intervjuguide som tagits fram med hjälp av en provintervju. Provintervjun gjordes en vecka innan för att testa frågornas validitet och effekt. Därefter bestämde jag mig för att dela in intervjuguiden (se bilaga: 2) i tre olika teman med tillhörande frågor och att ta bort eller omformulera allt för ledande frågor. Exempel på frågor som omformulerades eller togs bort var: *vad har du för utbildningsfilosofi, varför behövs kompetensutveckling?*

Studiens fyra problemformuleringar ligger till grund för intervjuguidens tre teman. Här har jag kopplat samman tema och problemformuleringar för att ge en bild av hur jag planerade att samla in empiri med hänsyn till studiens syfte. Notera att informanterna inte kände till problemformuleringarna.

1: Lärarens roll i undervisningen

Här ställdes mer allmänna frågor kring synen på informantens roll i undervisningen och deras kunskapssyn för att ge mig en bild av dem som lärare.

- *Vilken nytta anser sig läraren kunna tillägna sig genom nya branschrelaterade erfarenheter?*
- *Vad utgör möjligheter och hinder för praktik som branschrelaterad kompetensutveckling?*

2: Lärarens lärande

Inom detta tema ställdes frågor gällande informantens syn, erfarenhet, och behov av: kompetensutveckling, branschrelaterad

kompetensutveckling och praktik som branschrelaterad kompetensutveckling.

- *Vilken nytta anser sig läraren kunna tillägna sig genom nya branschfarenheter?*
- *Vad utgör möjligheter och hinder för praktik som branschrelaterad kompetensutveckling?*
- *Finns det branschrelaterad kompetensutveckling i skolans verksamhet och hur görs den möjlig?*

3: Skola och branschen Här förde intervjun in informanterna på relationen mellan skolans verksamhet och branschen, samverkan och beroendet dem emellan.

- *Vad, i branschens utveckling, anser läraren intressant att hålla sig ajour med?*
- *Vilken nytta anser sig läraren kunna tillägna sig genom nya branschfarenheter?*

Intervjuerna varade i 35-50 minuter. Innan varje intervju informerades informanten om arbetsrubriken för studien: *Branschrelaterad kompetensutveckling* och studiens syfte. Efter en kort presentation, där informanten berättade om sina år som lärare, fick de sedan svara på ett antal öppna frågor för att på ett spontant sätt ge en beskrivning av sin verklighet (Esaiasson 2002: 298).

Under intervjun följdes varje tematisk fråga av olika uppföljningsfrågor för att få fram ett mer utvecklande, beskrivande innehållsrikt svar. Efter dessa ställdes vid behov mer direkta frågor om sådant som informanten ännu inte berört i sina svar. Tolkande frågor där jag upprepade informantens svar i relation till en fråga kom också att användas under intervjuerna. (Esaiasson m.fl 2002: 298-301)

4.4 Bearbetning

I bearbetningen av empirin har jag först lyssnat av intervjuerna, sedan återupprepat samma procedur men med pennan i handen för att göra ytterligare markeringar i den intervjuguide jag hade till stöd och antecknade i under intervjuerna. Därefter har jag skrivit ner intervjuerna ord för ord, läst igenom dem och sedan gjort omläsningar med avsikt att finna svar i anslutning till mina fyra problemformuleringar. Genom att arbeta på detta sätt har jag getts möjlighet till att komma nära materialet (Repstad 2008) och kunna syna var i intervjuerna informanterna ger svar som kan kopplas till mitt syfte och dess fyra problemformuleringar.

Sorteringen av svaren har sedan vidare bearbetats på två olika sätt. I anslutning till problemformuleringarna nummer ett och tre har informanternas svar sammanfattats och sammanställts i en ostrukturerad och löpande text. Svar på frågorna två och fyra har sedan analyserats med hjälp av SWOT-analysmodellen där informanternas svar strukturerats upp som antingen styrkor, svagheter, möjligheter eller hot. (Roos, von Krogh & Roos 2004; Schmitz 2009)

Strength Styrkor	Weaknesses Svagheter
Opportunities Möjligheter	Threats Hot

Figur 3: SWOT-analys
(Wallenberg Myrin 2010)

SWOT-analys är ett vanligt förekommande verktyg inom ekonomi och marknadsföring. Det är dock en väldigt flexibel analysmodell som anses kunna användas på olika sätt och inom flertalet verksamheter. Den används för att identifiera en verksamhets styrkor, svagheter, möjligheter och hot. (Schmitz 2009)

S och W i SWOT-analysen står för Strength och Weakness, O och T står för Opportunities och Threats. När en SWOT-analys genomförs är det viktigt att komma ihåg att en verksamhets olika faktorer kan vara både en styrka och en svaghet. (Roos, von Krogh & Roos 2004)

När jag använt mig av analysmodellen har jag gjort det med syfte att förstå och beskriva de styrkor (Strength) och möjligheter (Opportunities) som skapar förutsättningar för branschrelaterad kompetensutveckling och därefter har jag tittat på de svagheter (Weaknesses), och hot (Threats) som kan tänkas motverka branschrelaterad kompetensutveckling. På samma sätt har jag sedan analyserat praktik som branschrelaterad kompetensutveckling i skolans verksamhet.

4.5 Avgränsningar

Studien begränsas till Västra Götalandsregionen därför att det inom denna region finns väl etablerade restaurangskolor, ett brett branschutbud med flertalet finkrogar² och branschorganisationer att engagera sig inom för både yrkeslärare och restaurangpersonal. Exempel på sådana är: Västra Gastronomiska Akademiens vänförening, Svenska Kockars Förening väst, Culinary Team Göteborg med flera. Anledningen till valet att ha med en skola som tillhör Halland grundar sig i att skolan ligger i nära anslutning till Västra Götaland, de tar emot många elever ifrån denna region, har elever på arbetsplatsförlagd praktik där samt att det finns ett gränsöverskridande samarbete med Västra Götalands restaurangskolor. Närheten till min hemort och mitt universitet har också inverkat på den geografiska avgränsningen då det ligger inom ramen för de ekonomiska förutsättningar jag har haft.

Skolrepresentativitet och antalet erfarenhetsår är värt att kommentera. Då jag i mitt urval hade mycket lite att styra över finner jag ändå skäl nog att lyfta fram de avgränsningar som uppstod. Majoriteten av lärarna kommer från den skola som tar in flest elever från regionen och har flest yrkeslärare i sin verksamhet. Aktiva val har gjorts för att få en population med spridd erfarenhet då man i tidigare studier funnit att antalet år som lärare har inverkat. Däremot har jag valt att inte ta hänsyn till kön och genus trots att det i alla tider funnits en tydlig könsuppdelning inom branschen (Pipping Ekström 2006). Det hade varit intressant att i studien anlägga ett sådant perspektiv speciellt med tanke på de traditioner som finns inom kall och varm-

² det vill säga restauranger med exklusivare meny och gott renommé.

kök. Antalet informanter i studien är dock litet och jag anser därför det nätt och jämnt går att analysera utifrån ett sådant perspektiv.

4.6 Etiska principer

4.6.1 Informationskravet och samtyckeskravet

Alla informanter meddelades om studiens syfte i det första brevet med förfrågan om medverkan. I detta brev informerades de även om sin rättighet att när som helst avbryta eller ta tillbaka den information de delgett mig. Vi intervju tillfället informerades informanterna ytterligare en gång om sina rättigheter och om studiens karaktär och syfte. (Stukat 2005; Codex 2010)

4.6.2 Konfidentialitetskravet och nyttjandekravet

Hänsyn har tagits till deltagarnas identitet. Vid varje intervju så tillfrågades informanten hur vida de ställde sig till att svar sammankopplades med deras person eller skola.

Två informanter begärde att få vara helt anonyma men godkände att deras skola nämndes. Därför tillskrevs alla deltagare ett alias och svaren har bearbetats så informanten inte kopplas ihop med sin skola. Därför kommer vissa citat i resultatet inte anges ens med informantens alias då en sådan signatur kan härleda informant till specifik skola. Antalet restaurangskolor i närregionen är få och samarbetet dem emellan är stort, alla känner mer eller mindre till alla så denna del av skolans värld är relativt liten. Därför har jag arbetat med största möjliga försiktighet i kommande resultat del.

Intervjufileerna bevaras hemma hos författaren i en låst dator och texterna är där skyddade under fiktivt namn. I enlighet med Codex (2010) har och kommer materialet bara att användas i det syfte informanterna meddelats om att det skall användas.

5 Resultatredovisning

5.1 Information om informanterna

Anna, Bill, Gun, Jan och Klara är alla fem yrkeslärare och tillhör tre olika hotell- och restaurangskolor. De är lärare inom inriktningen restaurang och har kontinuerligt praktisk undervisning i varm- och/eller kallkök. Två av informanter har mellan 20-30 års erfarenhet av praktisk undervisning inom inriktningen restaurang och de övriga tre har fyra till sex års undervisningserfarenhet. Tre av lärarna har tidigare arbetat på andra skolor än sin nuvarande. Två har varit på samma skola sedan de började sin lärarkarriär. Två av lärarna känner sig fortfarande som kockar om än något ”skolifierade”, som Jan valde att uttrycka sig. En annan lärare ser sig varken som kock eller säger sig kunna representera yrket utan anser sig stå för en mer allmän serviceapproach och beskriver sig främst förmedla vikten av att faktiskt ha en genuin kunskap om något. En av lärarna insåg först nyligen att det vara lärare hon var och inte kock. Det tog fem år och plötsligt förstod hon att det var lärare hon var, lärare med en fot kvar i branschen. En annan lärare anser sig helt och fullt vara lärare med argumentet att han inte längre platsar på de finare restauranger han en gång arbetade. Ett arbete på en enklare krog skulle han dock kunna hantera.

5.1.1 Resultatredovisningens disposition

Resultaten redovisas utifrån studiens fyra problemformuleringar och kommer att presenteras i nedanstående följd. Fråga två och tre kommer att analyseras mer genomgående och då med hjälp av SWOT-analys. Fråga ett och tre beskrivs i en berättande text. Genom hela resultatredovisningen citeras de informanter som varit del av studien för att ge liv åt redovisningen.

1. Vad, i branschens utveckling, anser läraren intressant att hålla sig ajour med?
2. Finns det branschrelaterad kompetensutveckling i skolans verksamhet och hur görs den möjlig?
5. Vilken nytta anser sig läraren kunna tillägna sig genom nya branschfarenheter?
3. Vad utgör möjligheter och hinder för praktik som branschrelaterad kompetensutveckling?

5.2 Vad är intressant att hålla sig ajour med?

Med denna problemformulering har jag för avsikt att lyfta fram förståelsen för varför informanterna anser att branschrelaterad kompetensutveckling är så viktig. När informanterna svarade på vad i branschens utveckling de ansåg betydelsefullt att hålla sig ajour med konkretiserades deras behov. Jan och Klara sätter ord på varför man överhuvudet taget bör hålla sig ajour:

egentligen är det allt, vi måste ju vara synkade på något vis. Vi kan ju inte lära ut något som inte är aktuellt. (Jan)

Branschen vill ju ha duktigt yrkesfolk och för att få duktigt yrkesfolk så måste de ju ha en bra utbildning. (Klara)

Anna uttrycker en abstrakt idé om varför det är viktigt att hålla sig ajour med branschen och det är för det egna intresset för maten och yrket. Bill, Klara och Jan följer i hennes spår och beskriver hur de efter gjorda erfarenheter i branschen känner sig laddade med positiv energi och brinnande intresse som de delar med sig av i klassrummet. Det finns flera mycket konkreta kunskapsområden som yrkeslärarna i studien berättar om som viktiga att hålla sig ajour med. Dessa områden handlar om teknik, metoder, uppläggnings tekniker, råvaran och etik. En närmare beskrivning följer här nedan.

Teknik. Är redskap och dess användningsområden. I sättet att använda dessa menar informanterna, förmedlades inte bara det tekniska handlaget utan också synen på och attityden till maten och råvaran. Bill uttrycker det lite mer i detalj:

alltså matlagning, matlagningstekniker, tekniker alltså nya moderna saker, hur man jobbar nu med olika t.ex. jag har inte testat någon termomixer än liksom som jag vet att många använder sig av där ute, för det har vi inte köpt in någon. Bara en sådan sak, jag har själv jobbat med paco jet³ men vet andra som inte har gjort det här och skulle behöva göra det för det är sådant som är så vanligt idag.

Metoder. Det vill säga tillvägagångssätt för hur man lagar mat. Detta är ofta knutet till ett redskap av något slag men det kan också handla om ett för läraren nytt sätt att hantera, servera och tillaga mat. Informanterna menar att det handlar om hur arbetets kvalitétéer och effektivitet utvecklas. Om en arbetsmetod inte längre används för att den blivit ineffektiv eller numera utförs på ett annat sätt med resultat av högre kvalitété menar bland annat Jan att det finns väldigt lite mening med att fortsätta sådan undervisning. Klara ger oss här en inblick i sina gjorda erfarenheter av hur matlagningsmetoder kan ta sig uttryck på dagens etablerade krogar.

Med de här ugnsbakade äggulorna på en 50°C i ugnen på silpat⁴ och de kommer med en hel chokladgrej som de bankar sönder vid bordet.

Uppläggnings tekniker. Är något som för informanterna innebär hur man, på tallriken, presenterar maten för gästen. Samtliga informanterna menar att det går trender inom detta område. På tallriken presenteras för gästen de idéer man har kring mat. Informanterna uttrycker det som en möjlighet att få se och lära av de etablerade krogarna samtidigt som de enkelt får erfarenhet av det som eleverna möts av väl ute på praktik och som examinerade restaurangstudenter. Som med trender inom de flesta områden så vandrar idéerna neråt och påverkar på ett eller annat sätt genomsnittsrestauranger att ta efter. Därför menar Klara att vilka restauranger man tar erfarenhet av spelar viss roll. Anna beskriver sitt behov av att få utvecklas med branschen så här:

hur man lägger upp mat, man kan inte hela tiden gå efter hur man la upp maten på 80-talet eller vad det nu kan vara, utan det är ju mode i det också.

När det gäller trender måste man, anser Jan och Gun, ha ett sunt förhållningssätt och filtrera alla de idéer, ”flugor” (enligt Jan) som kommer och går, en inställning som också kan ses beskriva hur mycket som faktiskt uppfattas ske inom området. Fyra av informanterna ställer sig väldigt kritiskt till hur man arbetar med uppläggnings tekniker på skolan och påpekar att man inom detta område verkligen inte kan avstanna och köra med samma tekniker.

³ Modern glassmaskin som blir allt mer oftare förekommande i dagens restaurangkök

⁴ Bakplåtspapper i silikon som är vanligt förekommande i restaurangkök

Råvaran. I vårt avlånga land finns ett otal olika livsmedel att kreera med. Lyfter man blicken utanför landets gränser finner man än fler. I valet av råvaror finns estetiska, etiska, historiska och kulturella principer och restauranger nischar sig med hjälp av att använda sig av olika råvaror. Även valet av råvara förändras även över tid. Bill relaterar nya tankar kring råvaror till ekonomi och menar att man behöver förnya sitt sätt att se på råvaran. Anna har utvecklat en teknik i att samla de populäraste restaurangernas menyer inför en säsong för att se och visa vad som är återkommande och vad som kan ses som en trend. Klara har en kritisk inställning till de möjligheter som getts när det kommer till att följa branschens råvarutänk vilket hon menar visar sig på skolans tallrikar.

Etik. Hur man förhåller sig till maten och hur råvarorna producerats ligger i den allmänna och branschriktade debatten och inte minst som riktlinjer och mål inom de kommunala skolorna. Här, visar det sig, har informanterna ett stort engagemang. De anser sig ha behov av att hålla sig välinformerade med branschen gällande den här frågan då den är på tapeten i så många sammanhang. De vill göra sig erfarenheter av hur man arbetar med detta. De vill ta del av vad man har hittat för lösningar och vilka matlagningssmetoder, råvaror och producenter som skapar hållbara förutsättningar. De har även ett intresse av hur man i praktiken förhåller sig till dessa miljöaspekter. Informanterna ser en möjlighet i att hämta argument för ökad användning av lokalproducerade och ekologiska produkter och behöver därför göra erfarenheter inom detta område. Syftet presenterar Gun så här:

...och det tycker jag att man skall förmedla väldigt gediget till eleverna här och då skulle man ju önska att man ju önska att hela våran skola omfattades utav det.

Informanterna förklarar hur de ser att arbete med detta går framåt utanför skola, men att skolan som är en kommunal verksamhet, inte kommit tillräckligt långt. Med hjälp av branschen och dess producenter vill de hämta erfarenheter för att ta utvecklingen framåt. Ett stort hinder som de själva anser sig ha svårt att göra inverkan vid är de kommunala upphandlingsavtal som hämmar en sådan utveckling och ställer till det i undervisningen. Vad de önskar är att förmedla en omsorgstanke till eleverna.

5.3 Branschrelaterad kompetensutveckling i skolans verksamhet

Frågan om det finns branschrelaterad kompetensutveckling i skolans verksamhet bör rimligtvis vara den grundfråga man ställer sig när man skall undersöka hur yrkeslärare förhåller sig till saken (trots skolverkets riktlinjer och bestämmelser angående detta (Skolverket 2009)). Branschrelaterad kompetensutveckling finns, visar det sig, men inte i den utformning och med det stöd lärare önskar. Informanternas svar på detta har varit raka, motiverade och beskrivande och de skildrar tidigare upplevelser så väl som nutida.

Jag har med hjälp av deras svar valt att använda SWOT-analysen (Roos, von Krogh & Roos, 2004) för att ta reda på de styrkor (Strength) och möjligheter (Opportunities) som skapar förutsättningar för branschrelaterad kompetensutveckling. Sedan har jag tittat på de svagheter (Weaknesses), och hot (Threats) som kan tänkas motverka branschrelaterad kompetensutveckling. Jag har även försökt lyfta fram de svagheter och hot som uppstår då skolverksamheten inte i tillräckligt hög grad stödjer och underlättar för branschrelaterade kompetensutveckling.

Följande rubriker kommer att presentera analysresultatets olika delar med avsikt att avspegla skolverksamheten

Styrkor: Lärarna, en kraft att räkna med

Svagheter: Att leva upp till branschens kultur och inge förtroende

Möjligheter: Ny reform nya möjligheter

Hot: Smakar det så kostar det

Paradoxen om den för evigt fulländade läraren

5.3.1 Styrkor inom skolverksamheten

Lärarna, en kraft att räkna med. En väldigt tydlig bild som visar sig är den att lärarna själva utgör ett starkt motiv för att branschrelaterad kompetensutveckling alls existerar på skolorna. Den vilja och det starka behov som dessa yrkeslärare visar är grunden till nästan samtliga kompetensutvecklande åtgärder som görs av detta slag. Anna, Bill och Jan beskriver hur de lägger ner privat tid och pengar för att kunna göra sig erfarenheter och följa den utveckling som sker ute i branschen. Klaras mycket konkreta svar talar för att hon är av samma inställning ”*Det är liksom det enda sättet att få ihop det*”.

De beskriver också hur de organiserar sig för att komma runt arbetsplatsens dåliga ekonomi. Då samlar de flera skolors yrkeslärare och delar på kostnaden för olika föreläsningar i branschrelaterad yrkeskunskap. Och de pengar lärarlaget får för att någon lärare handleder en lärarstudent används till att göra nya erfarenheter ute på restaurangerna. Vad de tar sig för beskrivs av en informant så här:

ja, jag skulle ju gärna vilja gå på fler utav de här: vi har haft hos oss har vi faktiskt haft folk från Swedish Taste som har visat oss lite av det senaste med matlagning och så vidare och vi har varit ute på Kock & Vin där de har lagat en specialmeny för oss där vi har fått sett lite av det som är nytt bland annat då.

Med hjälp av tidigare händelser skildrar informanterna att det finns en kultur inom yrkesutbildningen som verkar för branschrelaterad kompetensutveckling. Tidigare erfarenheter av goda ekonomiska villkor ger kraft att kämpa vidare och eftersom verksamheten tidigare lyckats manifesteras lärares utvecklingsbehov skapas mersmak, önskningar och informanternas tro och förhoppningar stärks. Anna, Bill, Gun, Jan och Klara berättar om tider då det fanns pengar i skolan, då man kunde ta in vikarier för att gå på praktik, åka på kulinariska utlandsresor och gå på kurser och provsmakningar. Det är tydligt att höra att de under dessa tider känts sig uppskattade och att, som de säger, påverkats positivt av verksamhetens stöd.

vi har ju haft förmånen att vara ute också på olika ställen och då har vi haft vikarier så då har de ju tillhandahållit med det. (Gun)

Att det finns en styrka i verksamhetens kultur, bland främst lärare och i viss mån ledning beskrivs av lärarna på olika sätt och delas inte helt av dem alla. Men att verksamheten ofta ställer sig gillande till lärares idéer är genomgående och visar på att det finns en viss förståelse och önskan från skolverksamhetens sida att vilja ge lärarna mer resurser än vad man åstadkommer. Bill, till exempel, säger så här säger:

För jag vet att alla våra rektorer säkert skulle önska att vi fick göra mer. Borde göra mer. De ser ju också nyttan av det hela.

5.3.2 Svagheter inom skolverksamheten

Att leva upp till branschens kultur och inge förtroende. Det finns både regler, behov och normer i restaurangbranschen och dess kultur som verksamheten måste leva upp till. Svagheterna kan sägas ligga i hur informanterna uppfattar att skolverksamheten lever upp till dessa. En fråga som ställdes vid intervjun var *Hur skulle du beskriva lärares möjligheter till att få kompetensutveckling?* Och svaret på denna gav uttryck för ett stort missnöje hos informanterna. På alla skolor utom en uppfattar lärarna det som att ledningen knappt vet vad det är än mindre att skulle det finnas något att förhålla sig till. Bara en av informanterna upplever, eller har hört talas om, att det finns några planer från ledningens håll att genomföra någon branschrelaterad kompetensutveckling inom den närmaste framtiden. Anna får sammanfatta de övriga informanternas uppfattning som beskriver skolverksamhetens svaghet i att inte inge förtroende och i att inte arbeta tillräckligt aktivt med att stödja lärarnas utvecklingsarbete.

Nej det har vi ordnat helt själva, skolan, skolledningen vet inte vad det är. Alltså kompetensutveckling javisst när det gäller det pedagogiska. Men inte när det gäller det branschrelaterade utan det har vi själva fått luska fram...

5.3.3 Möjligheter inom skolverksamheten

Tidigare i analysen har det framkommit att lärarna det vill säga informanterna själva är de som skapar möjligheter till branschrelaterad kompetensutveckling. Utan deras initiativ och deras insikt om vad gymnasieutbildningens yrkeslärare behöver i utvecklingssammanhang hade, enligt studiens informanter, väldigt lite utvecklingsarbete gjort. De agerar för egen sak, för arbetslaget och i vissa fall även för kollektivet. Klart är att de har visioner om att få återkopplas till branschen och återuppta sin tidigare yrkesposition emellanåt för att lära och utvecklas som lärare för branschen. Här beskriver Klara deras inställning till branschrelaterad kompetensutveckling och praktik:

Det måste komma under ifrån, men det gör vi ju vi på pekar det hela tiden att vi vill ha den här formen av kompetensutveckling.

Ny reform nya möjligheter. Möjligheter som flera av informanterna sätter förhoppning till i framtiden är den nya gymnasieformen GY11 som skall omforma den idag yrkesförberedande gymnasieskolan till ett yrkesgymnasium. Informanterna berättar om hur reformen kommer att sätta press på ökat samarbete mellan skola och bransch. Lokalråd skall bildas där en aktiv och insatt ledning tillsammans med lärare och branschfolk skall samarbeta kring yrkesutbildningen.

Man sätter också tilltro till Gyll:s nya kurser inom restaurangprogrammet som kommer leda till samarbete med en för utbildningen ny stark branschsektor inom mat- och servicebranschen nämligen den inom *dagligvara och delikatess*. Så här uttrycker Jan sin tilltro till hur lärarnas roll och utvecklingsmöjligheter kommer att påverkas.

men det är ju intressant nu med nya GY11 att det blir en ren yrkesutbildning den är inte yrkesförberedande vilket är ett ganska viktigt statement, att det faktiskt ändrar sig där: Tonläget är ett helt annat det handlar om anställningsbarhet och samarbete med lokala programråd föra att det skall finnas arbete för eleverna när de kommer ut...

Det kanske kommer att finnas mer intresse från arbetsgivarna att vi blir uppdaterade på det som händer och att man har ett närmare samarbete, det tror jag blir ett måste. Och det är en propå från skolverket att man skall ha et nära samarbete från skolverket med näringslivet i närområdet.

5.3.4 Hot inom skolverksamheten

Smakar det så kostar det. Det absolut tydligaste och mest avgörande hotet som finns inom skolverksamheten är enligt informanterna den många gånger usla ekonomin som ledningen har att dras med. Några av informanterna, främst de med färre år inom skolan, har valt att lägga sina egna pengar och även stor del av sin lediga tid för att bibehålla sin relation till branschen på ett sådant sätt som de anser vara nödvändigt för att kunna göra erfarenheter och föra en utvecklande undervisning. Andra har mer eller mindre gett upp för stunden och suckar i väntan på det stöd de anser sig behöva för att klara de tid- och ekonomiska ramarna.

Men man måste ha tid att jobba med sådant där och det gör sig inte självt. Den tiden finns inte, för alla jobba fullständigt häcken av sig här, så att orken och den tiden finns inte. (Klara)

Lärarna är väl medvetna om det ekonomiska läget och ingen ifrågasätter rakt ut varför mer pengar inte läggs på branschrelaterad kompetensutveckling. Den enda lösning på detta ekonomiska hot menar man skulle vara ökad förståelse och intresse från skolorganisationen. Så här säger en av informanterna:

..men det är ju en ekonomisk fråga. Dom sitter ju på en budget också här likasom, som alla verksamheter. Det kostar ju pengar och man önskar ju att de uppifrån, eller de ännu högre upp att de fattade att det behövs mer för att vi skall utvecklas, vara motiverade och tycka det är roligt. Det andra kommer mer uppifrån. De där klassiska skol..... pedagogik och grejer och så.

Paradoxen om den för evigt fulländade läraren. Tidigare nämnd svaghet inom skolorganisationen och dess verksamhet, den att sakna inblick och kunskap om hur branschen fungerar och ser ut, kan ges en djupare förklaring och då ses utgöra ett hot. För att närmare förstå hur detta hot ser ut citeras här en av informanternas svar på frågan vad hennes uppgift som lärare är:

det som är svårt är ju att jag har en himmelns massa erfarenhet av de här grejerna och erfarenhet av att säga all information och visa hur jag menar i det praktiska arbetet.

Den bild som ges av läraren är en mer eller mindre fulländad sådan. Med så mycket kunskap och erfarenhet kan det vara svårt att ge intrycket av att ett behov av branschrelaterad kompetensutveckling finns. Men detta är enligt övriga informanterna en paradox, eftersom branschen genom åren utvecklar sitt arbetssätt och förändrar sitt ”tänk”, som informanterna uttrycker det. De menar att branschrelaterad kompetensutveckling utanför skolans verksamhet är avgörande för lärarnas branschutveckling vara eller icke vara.

5.4 Vilken nytta har läraren av sina nya erfarenheter?

5.4.1 Egna utvecklingen

Grundförutsättningen för att man skall kunna följa varandras utveckling menar en av informanterna är att man samarbetar, har en dialog och gör erfarenhetsutbyten. Med hjälp av branschrelaterad kompetensutveckling så skapas förutsättningarna för ett sådant utbyte. Man får ett kontaktnät som kan nyttjas i syfte att förstå vad som försiggår, och man kan lättare få in en fot och praktisera i kompetensutvecklingssyfte. Informanterna menar att erfarenheter med branschen i sig genererar ökat intresse och ökad utvecklingskapacitet. Se under nästa rubrik hur Klara beskriver nyttan med utveckling, sin egen och undervisningens.

5.4.2 Undervisningen

Med nya erfarenheter menar majoriteten av informanterna att de kan hålla en bättre och roligare undervisning för eleverna. Eftersom de själva tycker att vidareutveckling är en rolig och nyttig upplevelse så inverkar det på deras relation till undervisningsämnet. Inspirationsandan smittar inte bara till eleverna utan, ofta upplevs det, även till kollegiet och man menar att det är lättare att få med sig de som inte är så bejublade om man själv tycker att undervisningen är rolig.

Ja det är att man tänker i andra banor när det gäller upplägg, nya råvaror nya tillagningsmetoder att man faktiskt kan göra på fler sätt. Huvudet är runt för att tankarna skall gå runt man får inte stoppa och bli kvar i det gamla utan hela tiden se till att utveckla sig och gå vidare. Att man inte stannar kvar och stampar, för får du ingen input aj, ja då vet du inte vad som finns på andra sidan. Får du input hela tiden så har du möjlighet att traska vidare. (Klara)

Den kunskap informanterna visar sig få av att se hur man kan arbeta på andra sätt berikar undervisningens innehåll, den uppdateras, varierar och man kan erbjuda eleven olika referenspunkter. Informanterna menar att när de är satta till att göra nya erfarenheter så börjar de tänka till och minnas, detta ökar förståelse för både branschens verklighet och elevernas.

Med självupplevda erfarenheterna, anser några informanter, är det möjligt att muntligt och praktiskt framställa och förklara saker för eleverna. I intervjuerna framkommer det också att lärare med sina nya erfarenheter kan sätta lektionsinnehållet på kartan, man förstår vilken nivå man skall lägga undervisningen på och vet vad som är relevant och lockande att gå vidare med. Man kan med sitt språk och sitt arbetssätt visa att det här är vad ni kommer att kunna hantera. Informanterna beskriver också hur de med hjälp av sina kontakter, som skapas i mötet med branschen, kan få in branschfolk i undervisning så att eleverna får en chans att lyssna till deras erfarenheter och idéer.

5.5 Praktik som branschrelaterad kompetensutveckling

Intervjuguidens andra tema är främst kopplat till studiens fjärde och sista problemformulering. Här har jag återigen använt mig av SWOT-analysen för att kunna utkristallisera informanternas erfarenheter, tankar och åsikter kring fenomenet.

Alla intervjuade yrkeslärare har haft erfarenhet av praktik under sin tid som lärare. De har därmed erfarenhet från sin egen restaurang/storköksutbildning, sin egen lärarutbildningspraktik, sina elevers arbetsplatsförlagda utbildning (vilken de besöker och följer upp) samt de för studien så intressanta praktikperioder på olika och ansedda restauranger.

Här kommer de styrkor (Strength) och möjligheter (Opportunities) som skapar förutsättningar för praktik som kompetensutveckling att presenteras men även den styrka detta resulterar i och de möjligheter som denna typ av kompetensutveckling eventuellt medför. Därefter visar jag på de svagheter (Weaknesses), och hot (Threats) som kan tänkas finnas för att få igenom behov av praktik som kompetensutveckling. Samtidigt har jag försökt analysera fram de svagheter (Weaknesses), och hot (Threats) som uppstår om organisationen inte i tillräckligt hög grad stödjer och underlättar för praktik som kompetensutveckling.

Följande rubriker kommer att presentera analysresultatets olika delar och illustrera hur det förhåller sig med praktik som kompetensutveckling inom skolans verksamhet:

Styrkor: Stärker man en lärare, stärker man en bransch

Möjligheter: Möjligheter med praktik

Hur det omöjliga görs möjligt

Praktiskt möjligt

Svagheter: Hinder för praktik som kompetensutveckling

Begränsad inblick

Hot: Tid

Rädsla

5.5.1 Styrkor

Stärker man en lärare, stärker man en bransch. De intervjuade är eniga om flera saker gällande styrkan som ligger i praktik som form av kompetensutveckling. Först och främst är det för informanterna den mest suveräna formen av kompetensutveckling. Även om kockarna på restaurangen inte är de bästa pedagogerna så anser informanterna att praktiken är ovärderlig. Klara uttrycker hur självklart detta med praktik som kompetensutveckling borde vara:

Branschen vill ju ha duktigt yrkesfolk och för att få duktigt yrkesfolk så måste de ju ha en bra utbildning.

Informanterna beskriver hur man, satt i verksamheten, får in helheten. Man ges en bredare förståelse för vad som händer, varför det händer och hur det sker. Mer eller mindre alla de områden man anser intressanta att hålla sig ajour med kan observeras och många gånger till och med handgripligen realiseras under en praktik. Eftersom yrkeslärare är praktiskt lagda menar de att de gör sig erfarenheter bäst genom att befinna sig i en praktik där det handfasta visandet möjliggörs. Man uttrycker en branschrelaterad yrkeskänsla av att aldrig vara fullärd och bär därför på insikten att alltid vidareutveckla sig. Sist men inte minst så uttrycker alla utom en att man fylls av en vilja och lust att dela med sig av sina nygjorda erfarenheter. De beskriver det som en ny tändning och att deras inställning till lärararbetet får en positiv injektion. Skaparglädjen, drivkraften med eleverna och intresset för maten och branschen växer efter en praktik ute i branschverksamheten. Informanten nedan lyser upp och får svårt att sitta still när hon förklarar:

Man får motivation av kompetensutveckling, man blir motiverad. Fylld av energi ooh det måst jag visa dem och ooh det måste jag göra, och det skall vi ta tag i och nu skall vi prova detta.

5.5.2 Möjligheter

Varför skall möjligheten ges till lärare? Ja har inte det framgått i föregående kapitel så kan en informant få ge svar på det. ”Därför att jag måste se vad som händer ute, jag utbildar ju folk som skall ut”. Hur mycket praktik som önskas av de fyra informanter av fem, som beskriver sig mycket positiva till denna kompetensutvecklingsform, skiftar: En säger 1-2 veckor om året, en annan vart annat år och en tredje några dagar då och då. Alla fem önskar de att möjligheten till praktik skulle vara lättillgängligare än vad den är idag då den på flera skolor tolkas som obefintlig. Att få gå ut på praktik ger lärare möjligheter som inte kan uppnås med någon annan form av kompetensutveckling.

Möjligheter med praktik. Möjligheterna man ges under en praktik är att man, som Bill uttrycker det, plötsligt minns och det man minns är inte bara det roliga utan även det tråkiga. Denna erfarenhet ger informanten en möjlighet att få förståelse för eleverna och deras verklighet. En annan typ av insikt som informanterna ges under sina gjorda erfarenheter är förståelsen för hur man tänker i den verksamhet man praktiserar. Man får helt enkelt grepp om hur de planerar och genomför sitt arbete och varför de gör som de gör. Sådana erfarenheter säger man sig ta tillbaka till klassrummet för att ”inspireras av och utvecklas/väva in/ piffa till/ ge liv åt” sin undervisning. I relation till annan branschrelaterad kompetensutveckling menar man sig ges möjlighet att återuppta och hålla efter kunskaper och sitt handlag i köket även om man kanske aldrig någonsin blir lika snabb och skicklig igen. Man får göra sig nya praktiska erfarenheter istället för att stå med armarna i kors och titta och lyssna. Sist men inte minst menar informanterna att man får följa någon, observera, prova och diskutera saker man ser och upplever, Bill beskriver:

Första dagen står man bara och tittar och försöker förstå deras tänk kring hur de jobbar. Skulle jag inte gått dit skulle jag ju fortfarande varit väldigt eeh hur var det egentligen. Sen när jag var runt och tittade och jobbade med vissa de

andra dagarna så fick man ju helheten på ett annat sätt. -Ja ha det är så här de tänker, det är så det är upplagt här.

Hur det omöjliga görs möjligt. Om ekonomin utgör ett stort hot mot branschrelaterad kompetensutveckling hur skapas då möjligheter att få komma ut? Informanterna menar alla att har man ett tillräckligt stort intresse och vill tillräckligt mycket så är det alltid möjligt. En av informanterna bytte till en mindre skola och hoppas att det skall fungera bättre där. Att man, som två av fem informanter, har rektors goda inställning med sig så underlättar det. Har man sedan ett schema som innebär stora lektionsfria luckor då eleverna själva är ute på praktik så är en möjlig lösning än mer nära. En av informanterna, som inte är lika exalterad som de övriga kring detta med praktik som kompetensutveckling, tycker att det vore trevligt om man kunde göra praktiken samtidigt och tillsammans med eleverna någon dag då och då. Detta håller emellertid inte alla med om, här lägger en av informanterna upp argument för en längre tids praktik:

Går man här i fem, tio, femton år så vet du inte längre hur det fungerar du tappar den biten. Även om man går ut och besöker någon timme här och någon där. Det ger jätte lite tycker jag, det ger men det ger för lite. Det är helheten att se helheten. Att man förstår tänket att man förstår hur det är från start till mål. Då räcker det inte att man kommer in och lutar sig lite i luckan en timme eller två.

Praktiskt möjligt. Alla informanter anser att praktik som kompetensutveckling är väldigt givande på ett eller otaliga sätt. Man menar också att möjligheten finns där om man bara vill tillräckligt mycket samtidigt som man uttrycker att det borde skapas bättre förutsättningar för de som inte är så intresserade. Varför man inte är så intresserad kommer jag att beskriva med hjälp av informanterna senare i analysen. Men nu till möjligheterna som man borde medvetandegöras för att få med sig även de som är lite avigt inställda till fenomenet.

Några informanter tycker att det borde styras mer uppifrån. Att ledningen eller lärarlaget borde bestämma en tid då man skall gå ut och vart man skall gå. En annan ser en möjlig lösning i att skolan hjälper till med att skapa en relation till den restaurang och dess personal som man skall ut till. Man menar att har man fått lyssna till och getts en inblick i hur man arbetar och vilka som arbetar där så skapas möjligheten. En sista kommentar är att man kan gå dit med uttalad avsikt att observera, men, fortsätter man vidare, när man väl stått där en dag blir man så uttråkad och trött att man tillslut tänker att det här kan jag faktiskt göra mycket bättre, här kan jag faktiskt tillföra något.

5.5.3 Svagheter

Hinder för praktik som kompetensutveckling. Den första svagheten som framträder, i samtliga informanterna beskrivningar, är hur lite skolans organisation arbetar för att hjälpa lärarna i sin strävan att kompetensutveckla sig inom detta område. Informanterna berättar hur de om de skall lyckas ta sig ut på praktik förväntas göra det på lektionsfri tid som, noterar jag, inte innebär arbetsfri tid. Finns ingen sådan så är de satta att själva fixa med vikarier, om ekonomin tillåter, eller be sina kollegor om hjälp och belasta deras arbetstid. Se här hur informanterna försöker se det nästan omöjliga möjligt:

Men kan jag göra sådan praktik på sådan tid då jag inte har några elever... om man nu hinner det och inte har en väldigt mycket annat planeringsarbete så är

det väl ingen som säger något om det, det tror väl inte jag utan det skulle man nog se som en tillgång att man gör det. Tror, säger jag nu då för jag upplever inte att det finn någon sådan motsättning.

I de fem intervjuerna framträder även ett mönster som har med tid att göra. Tiden som går från det att man tagit sig an lärarrollen och så att säga lämnat restaurangarenan. Informanterna anser att den dåliga kontakt, som i studiens tidigare SWOT-analys visat sig finnas, mellan skolverksamhetens ledning och branschen även kan finnas mellan lärare och bransch. Kontakten finns men den är inte så väletablerad som den enligt dem borde vara. Den vacklande kontakten, menar de, är en av anledningarna till att det kan gå väldigt lång tid mellan omgångarna då man tar sig ut på praktik. Hur man kan lösa detta utan att elevernas utbildning kommer i kläm beskriver en av informanterna så här:

..har alltid med varm hand lämnat över tvåorna till lärare som jag anser ha mera eeh, ja kanske inte mera kompetens alltså men tätare kontakt med branschen.

En urvattnad relation, lärare och bransch emellan, uppfattas som en svaghet eftersom man då får problem med att hålla efter sin egen utveckling vilket anses leda till att lärarna begränsar sig och håller sig undan. Informanterna bedömer att är man borta för länge från branschens arena så skapas en negativ känsla av att vara en föredetting och detta, säger man, påverkar lärarens mod att ta upp kontakten och gå ut på praktik.

Ytterligare en svaghet beskrivs i citatet ovan och är den att man som lärare bara vänder sig till sådana skoluppdrag som man anser sig vara tillräckligt erfaren och kompetent för. I intervjuerna kan jag dock förstå att även detta har att göra med en organisationens oförmåga att stödja och skapa tillfällen där lärarna kan vårda sin relation till branschen.

I redogörandet av svagheter bör informanternas beskrivning av branschens roll få komma fram. Vad de uttrycker är att man inte kan stå och vänta på att branschen skall komma springandes efter att få utbilda yrkeslärarna, de har så att säga andra uppdrag på sin agenda. Informanterna uppfattar däremot att krögare gärna tar emot dem och står för den kompetensutveckling lärarna anser sig behöva. Det finns även en förståelse från lärarnas håll om att många av restaurangerna och dess kockar saknar tid och kraft att engagera sig utanför sin verksamhet.

Begränsad inblick. Svagheter som uppstår om man inte får ta klivet ut ur skolan in i branschen med jämna mellanrum är något informanterna återkommer till. De beskriver att många lärare känner att de varit borta för länge från branschen och de skildrar en känsla av växande distans från yrket, dess kunskapsbank och det tankesättet som finns där. Detta uppfattas problematiskt eftersom man utbildar elever för branschen. Informanterna menar vidare att om man inte har koll på vilken riktning utvecklingen och idéerna pekar mot så är det svårt att förhålla sig till sitt uppdrag. En av informanterna uttrycker det som ”förfärligt” att hon inte vet vad som är på gång i branschen, en annan nämner att utbildningen inte stämmer överens med branschens önskemål och att eleverna har ett annat sätt att se på verkligheten. Här får en av informanterna beskriva hur man kan komma att se på sin undervisning och sin egen utveckling:

..alltså det kan jag ju känna också

som har jobbat i ganska många år att man går ju in sin egen vana.

5.5.4 Hot

Tid. Det största hotet för att få igenom praktik som kompetensutveckling menar informanterna är skolverksamhetens ekonomi vilket framkom i tidigare analys om branschrelaterad kompetensutveckling. Brist på tid är ett annat utgörande hot. Man ser inte hur man skall få till det. Skall man orka, anser informanterna, krävs det att det finns arbetstid till det. Den tid som finns för praktik som kompetensutveckling i dag menar de är varje lärares enskilda fritid. Vill man något så är det inte omöjligt säger flera av dem samtidigt som de i nästa andetag uttrycker - om man har ork efter dagens slut:

.. alla sliter på rätt bra alltså, eller mycket, skall man då lägga det utanför, en kompetensutveckling också så blir det rätt tufft.

Rädsla. Ett annat hot utgörs av de svagheter som uppstår på grund av en kraftlös organisation och ledning samt dåligt samarbete mellan ledning, lärarna och branschen. Informanterna menar att desto längre avståndet blir desto större blir faran att man målar in sig i ett hörn och finner anledningar att inte göra sig kontaktbar och tillgänglig för branschen. Risken med att inte få komma ut och skaffa sig några nya erfarenheter under åren är, menar flera av informanterna, att man som representant för branschens lärare blir rädd för att mötas av upptäckten att man inte har den kunskap som branschen efterfrågar. En annan form av hot menar två av informanterna handlar om att man kan tappa intresset och tröttna på sitt jobb om man inte längre ser några branschrelaterade utmaningar som motiverar en under åren. Här visar en av informanterna förståelse för hur det kan kännas:

.. om jag själv inte går ut och gör en praktik på 15 år och så skall jag sedan plötsligt göra en praktik på en vecka -så skulle jag bli jäkligt skraj.

5.6 Sammanfattning

5.6.1 Skolverksamheten

Lärarna själva utgör ett starkt motiv för att branschrelaterad kompetensutveckling alls existerar på skolorna. De beskriver hur de organiserar sig för att komma runt arbetsplatsens dåliga ekonomi. Informanterna sätter förhoppning till den nya gymnasieformen GY11 som skall omforma den idag yrkesförberedande gymnasieskolan till ett yrkesgymnasium.

Enligt informanterna ligger svagheter i hur skolverksamheten lever upp till branschens kunskapskrav. På alla skolor utom en uppfattar lärarna att ledningen vet lite om vad det finns för branschkunskap att förhålla sig till. Det absolut tydligaste och mest avgörande hotet som finns inom skolverksamheten är enligt informanterna den många gånger usla ekonomin som ledningen har att dras med. Men man hoppas på ökad förståelse och intresse från skolorganisationen. Informanter menar att branschrelaterad kompetensutveckling är avgörande för att möjliggöra lärarnas utveckling i branschen.

5.6.2 Nyttan med nya branschfarenheter

Informanterna menar att erfarenheter i branschen i sig genererar ökat intresse och ökad utvecklingskapacitet. Den kunskap informanterna får med sig vid nya branschfarenheter beri-

kar undervisningens innehåll, den uppdateras, varieras och man kan erbjuda eleven olika referenspunkter.

5.6.3 Praktik som kompetensutveckling

Praktik är för informanterna den mest suveräna formen av kompetensutveckling. Informanterna beskriver hur man, satt i verksamheten, får in helheten. Mer eller mindre alla de områden man anser intressanta att hålla sig ajour med kan observeras och många gånger till och med handgripligen realiseras under en praktik.

Alla informanterna menar att om man har ett tillräckligt stort intresse och vill tillräckligt mycket så är det alltid möjligt att komma ut på praktik samtidigt som man uttrycker att det borde skapas bättre förutsättningar för dem som inte är så intresserade. Några informanter tycker att det borde styras mer uppifrån och här framträder hur lite skolans organisation arbetar för att hjälpa lärarna i sin stäva att kompetensutveckla sig inom detta område. Man beskriver en urvattnad relation, lärare och bransch emellan och en organisation med oförmåga att stödja och skapa tillfällen där lärarna kan vårda sin relation till branschen.

Svagheter som uppstår om man inte får ta klivet ut ur skolan och gå in i branschen med jämna mellanrum är något informanterna återkommer till. De beskriver hur många lärare känner att de varit borta för länge från branschen och de skildrar en känsla av växande distans från yrket. Vid sidan av skolans ekonomi är bristen på tid ett stort hot. Likaså risken att man som lärare blir rädd för att mötas av upptäckten att man inte har den kunskap som branschen efterfrågar. Praktik som kompetensutveckling menar man slutligen motiverar lärare att följa med i tiden, att inte få komma ut uttrycks leda till att deras intresse för både restaurangbranschen och läraryrket dräneras med åren.

6 Diskussion

I detta kapitel skall jag försöka knyta samman studiens olika delar. Detta görs med hjälp av att beskriva studiens syfte och därefter i en löpande text koppla intressanta delar av resultatet till studiens fyra problemformuleringar och den litteratur som presenterats i bakgrunden. Men först lite om de metoder som används i utförandet av studien.

6.1 Metoddiskussion

Metoden jag valt och det låga antalet informanter jag använt mig av utgör ett absolut hinder för krav om generaliserbarhet och även min förförståelse begränsar sådana förutsättningar. Man bör därför påminna sig om att resultatet endast är en beskrivning av hur fenomenet branschrelaterad kompetensutveckling förstås av den här lilla gruppen. Önskvärt hade varit att betydligt fler informanter fått delta i studien. Kritik kan även riktas åt det faktum att alla informanter vid tiden för intervjun hade en relation till branschen eller var intresserade av att skapa sig en sådan. Detta medför att studien i sin beskrivning lutar åt en genomgående positiv inställning till praktik som kompetensutveckling.

Omfattningen av intervjumaterialet var stort därför kan det finnas risk för feltolkningar och missar. En kritisk inställning till den egna förförståelsen har däremot genomgående följt studien för att uppfylla största möjliga validitetskrav.

Litteratur om SWOT-analys var svårtillgänglig och den har i tidigare studier inom fältet lärande och utbildning, enligt efterforskning, inte används i någon större utsträckning. Jag har försökt att på bästa möjliga sätt skapa en struktur som återger en utförlig resultatredovisning. Att använda analysen till hjälp att beskriva inre och yttre faktorer på ett strukturerat sätt så som Schönbeck och Victorin (2010) gjort i sin studie om klassificering av hotell var min avsikt även om detta nu i efterhand inte blev vad resultatet visar. Den här studiens redovisade styrkor, svagheter, möjligheter och hot visade sig utgöras av både inre, yttre, nutida och framtida faktorer och av detta har kanske inte den mest ultimata redovisningsstrukturen utformats.

6.2 Resultatdiskussion

Hur lärare kompetensutvecklas inom branschen visade sig ske på lite olika sätt. Genom att ta del av branschföreläsningar, restaurangbesök, organiserade yrkeslärarträffar, matlagningskurser och praktik. Alla dessa kan ses som kompetensutvecklande i informell mening (Bronäs & Selander 2006; Ellström 1996a; 1996b; 2005; Engström 1990; Folkesson 1998; 2005; Moxnes 1990; Petersson & Åkesson 2003) där läraren ges möjlighet att utveckla sina branschkunskaper i syfte att verklighetsanpassa undervisningen.. Ofta uppstår dess tillfällen med avsikt att utvecklas i förhållande till ett problem, eller en brist som man uppfattat. Resultatet av just praktik som kompetensutveckling visar sig däremot inte begränsas av motivet. Praktik anses vara den mest suveräna utvecklingsformen kanske just för att lärarna uppfattar praktiken som en helhetsomfattande utvecklingsform. (; Ellström 2005; Engström 1990; Folkesson 1998)

Hur dessa kompetensutvecklande tillfällen uppstår och vad lärarna ges för möjligheter att utvecklas inom området är dock värt att diskutera. Skall branschrelaterad kompetensutveckling ses som informellt lärande vilket det enligt Engström (1990), Ellström (1996a; 1996b) och Folkesson (2005) är, så är förutsättningarna för detta att det kommer från lärarna själva, vilket det visar sig göra. Enligt ett sociokulturellt perspektiv (Säljö 2000), Dewey (1916/1997) och

Moxnes (1990) så förutsätter ett informellt lärande och individuell utveckling att skolverksamhetens kultur har inneboende, stödjande och verkställande principer för detta. I resultatet kan vi se att skolverksamheten uttrycker sig gillande till branschrelaterad kompetensutveckling, däremot verkar de inte utifrån sådana principer. Lärarna, som visar sig nedstämda av detta, är dock väl medvetna om det ekonomiska hinder som utgör hot för kontinuerlig utveckling och det är därför de flesta av dem, på ett pragmatiskt sätt, försöker bibehålla sin möjliga utvecklingsprocess. Detta demonstrerar en stark kultur hos yrkeslärarna, den att lära genom erfarenheter och reflektion så som Olofsson och Schånberg (2000) samt Moxnes (1990), Folkesson (2005) och Ellström (1996a) beskriver.

Oförståelse och bristande engagemang hos beslutsfattarna inom skolverksamheten är något som flera informanter uppfattar begränsa deras utveckling inom branschen. (jfr: Bronäs & Selander 2006; Dewey 1916/1997; Jonsson, Nygren & Pipping Ekström 2006; Jönsson & Tellström 2008; Lundqvist 2006; Petersson & Åkesson 2003) Den, i ledningen ibland bristande kompetensen, hoppas man att GY11-reformen (Skolverket 2010b) kommer att råda bot på. Med hänsyn till studiens bakgrund kan man dock ställa sig undrande till vad för slags inställning man har till praktiskt yrkeskunnande då ledningen i vissa fall, visar det sig, nästan ställer sig motvals till lärarnas försök att vidareutvecklas. Om det är omedveten ignorans, en föreställning om att lärarna är fulländade (det vill säga kompetenta nog) eller spår av en hierarkisk uppdelning akademiker och praktiska yrkesarbetare emellan som satt sina spår borde bli intressant att titta på när GY11 reformen fått verkställas och man kan utrona möjliga åsiktsskillnader bland yrkeslärarna.

Klart är att det finns minst fem olika intresseområden inom branschen som lärarna har distinkta behov av att få ta del av för att kunna stå till svars för en branschanpassad yrkesundervisning. Bästa sättet att ta del av nya erfarenheter anser lärarna likt Dewey (1916/1997), Folkesson (2005) Moxnes (1990) och Säljö (2000) vara i den verksamhet där man använder sig av ett för yrkesläraren och kulturen vedertaget språk, relevant och framskriden kunskapsskicklighet, tar hjälp av utvecklade och anpassade redskap samt där man samarbetar med aktörer inom och utanför branschen. Lärarna uttrycker att de, satta i branschverksamheten, kan ta del av helheten och ges möjlighet att förstå verkligheten, vilket är tankar som stämmer överens med Moxnes (1990) idé om erfarenhetslära. Lärarna anser vidare, likt Moxnes (1990) och andra författare, att man måste förhålla sig till branschens alla moderniteter med viss distans vilket är ett förhållningssätt på visar på en reflekterande och generaliserande förmåga av gamla och nya erfarenheter (Dewey 1916/1997; Ellström 1996a; Folkesson 2005).

Ett par av lärarna uttryckte att en dags praktik här och en dag där kunde vara tid nog i kompetensutvecklingssyfte. Övriga menade att betydligt mer tid måste anslås ett sådant projekt. Därför bör det vara på sin plats att diskutera om de förra lärarnas svar är anpassade efter de dåliga förutsättningar de har erfarenhet av. Utifrån studiens resultat och Olofsson och Schånbergs (2000), Schultzes (2010) och Almeruds (2009) artiklar kan man se tendenser till att skolverksamhetens hämmande branschutvecklingsuppfattning skapar en föreställning om att yrkesläraren är en oföränderlig aktör, verkande för en stagnerad yrkeskultur och att denna uppfattning har förmågan att förminska lärarens vanor till tanklöst rutinskapande (jfr: Dewey 1916/1997; Moxnes 1990) Denna syn är i så fall förödande och kan i teorin stödjas av Säljö (2000) som menar att om man inte tar hänsyn till kunskapens sociokulturella betydelse och dess marknadsvärde så bortkopplas man från verkligheten.

Studiens resultat ger oss dock ytterligare en bild av skolverksamheten som inte helt överensstämmer med denna uppfattning, nämligen att lärarna, på ett oerhört engagerat sätt antar ut-

maningen, mot både skolverksamhetens uppfattning och branschens, och att de i den beroendelation Dewey (1916/1997) beskriver mellan barn och vuxna motiveras att ta sig ut i verkligheten för att komma tillbaka med en nytändning och utvecklad kompetens. Den engagerade läraren beskriver på så sätt både organisationens svaghet och styrka.

Resultatet beskriver att det är viktigt att hålla sig ajour med branschen för att inte fastna i och hämmas av tidigare erfarenheter. De lyfter fram vikten av att upprätthålla intresset och befinna sig nära branschen för att bevara modet och ge syre åt lusten att undervisa. Modet som behövs för att våga ifrågasätta sin elevundervisning och de tidigare erfarenheterna som legat tillgrund för denna (jfr Dewey 1916/1997; Säljö 2000). Skolans ogenomtänkta agerande kan ses kväva det mod som läraren behöver för att våga och orka omformulera sitt arbete och sina metoder.

Utifrån vad denna studie har beskrivit så har jag getts uppfattningen att yrkesläraren har ett tredelat uppdrag som ligger i att på bästa sätt förvalta:

1. Elevens utveckling
2. Den egna utvecklingen
3. Branschens utveckling

Förslag till hur detta skulle kunna göras möjligt är att utöver lärarlegitimationen även en införa ett krav om återkommande informell kompetensutveckling för yrkeslärare. Skolan kan då strategiskt visa på hur man gentemot branschen kvalitetssäkrar undervisningen under en lärares hela yrkesverksamma tid. Kravet skulle ligga på organisationen att införa en form av individuell kompetensplan som ålägger skolverksamheten att ordna så att praktik som kompetensutveckling en vecka vart annat eller vart tredje år görs möjlig. På detta sätt tror jag att lärarnas möjligheter att tillfredsställa branschen, eleverna och sig själva skulle kunna åstadkommas.

6.2.1 Fortsatt forskning

1. Jag har i bakgrunden beskrivit litteratur som berättar om kritik från arbetsorganisationer om att yrkesutbildningen inte tillräckligt snabbt uppdateras till det aktuella kompetensbehov som finns. (Almerud 2009; Olofsson & Schånberg 2000; Petersson & Åkesson 2003; Schultze 2010) I den här, om än lilla, studien finns det skäl att tro att mer praktik som kompetensutveckling, det vill säga erfarenhetslära, skulle kunna ge yrkesutbildningen bättre renommé. För att få ett generaliserbart resultat hade det varit intressant om fortsatt forskning gjordes där fler lärares, branschens och skolledningens röster lyftes fram.
2. I och med införandet av GY11 skulle det vara intressant att utifrån denna studie se på om man arbetar med och erbjuder branschrelaterad kompetensutveckling för att motsvara reformens nya kursplan, kompetensbehov och krav om branschsamarbete.
3. Vidare forskning som borde vara aktuell är att se om erfarenheterna av praktik som branschrelaterad kompetensutveckling skiljer sig bland kvinnliga och manliga yrkeslärare. Med stöd av Jonssons, Nygrens och Pipping Ekströms (2006) tidigare forskning, som bland annat visar att branschens à la carte restaurangers kök är en mansdominerad arbetsplats, hade det varit intressant att anlägga ett genusperspektiv och diskutera om och hur detta påverkar kommande generation inom restaurangverksamheten.

7 Referenser

- Almerud, M. (2009). *Ännu en (o)hållbar utbildning*. Hämtat 2 december 2010, från http://www.svensktnaringsliv.se/skola/annu-en-ohallbar-lararutbildning_75098.html
- Bronäs, A & Selander, S. (red.) (2006). *Verkligheten, verkligheten, verkligheten – teori och praktik i lärarutbildningen*. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag
- Brytting, T. (2008). Yrkesetiska principer. I *Lärarens handbok*. Lund Studentlitteratur
- Codex. (2010). *Informerat samtycke*. Hämtat 20 december 2010, från <http://www.codex.uu.se/manniska2.shtml>
- Dewey, J. (1916/1997). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos
- Ellström, P-E. (1996a). "Rutin och reflektion" I Ellström, P-E & Gustavsson, B. Larsson, S. (red.) *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Ellström, P-E. (1996b). *Arbete och lärande – förutsättningar och hinder för lärande i dagligt arbete*. Solna: Arbetslivinstitutet
- Ellström, P-E. (2005). "Arbetsplatslärandets janusansikte." *Pedagogisk forskning i Sverige* nr: 10 182-194
- Engström, C. (2009). "Yrkeslärare, undervisning och yrkesdidaktik". I Hansson, T. (red.) *Didaktik för yrkeslärare*. Lund: Studentlitteratur
- Esaiasson, P & Gilljam, M & Oscarsson, H & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Forsell, A. (red) (2005). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber
- Folkesson, L. (2005). Yrksseutbildning och sedan? "Professionell utveckling ur lärares perspektiv". I Wenestam & Rosendal, C-G & Lendahls, B. (red) *Lärande i vuxenlivet*. Lund: Studentlitteratur
- Folkesson, L. (1994). *Erfarenhet och lärande. En studie om hur lärare ser på sitt eget lärande*. 265:22 Mölndal. Göteborgs universitet, Institutionen för metodik
- Joansson, I & Nygren, T & Pipping Ekström, M. (2006). "Mentorskap, mat- och vinkunskap, arbetskläder, yrkesbenämningar. Nycklar till positionering av genus i restaurangmiljö". I Pipping Ekström, M (red.) *Genus på krogen*. Måltidskunskap/Culinary Arts and Meal Science 2. Örebro: Örebro universitet
- Johansson, B & Svedner, P-O. (2006). *Examensarbete i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning* Uppsala: Kunskapsföretaget
- Jönsson, H & Tellström, R. (2009). "Gastronomi i kunskapsamhället". I Fjellström, C. (red.) *Gastronomisk forskning* Gastronomiska akademien vol:5 Uppsala
- Khabbazi, D. (2010). "Det svenska i fokus på Dining Trends" *Restaurang och storkök* nr:9

Kocklandslaget. (2010). Hämtat 7 december 2010 från www.kocklandslaget.se

Lundqvist, H. (2006). "Lågstatusjobb på högstatuskrogar Serveringsarbetets degradering och feminisering 1950-2000." I Pipping Ekström, M (red.) *Genus på krogen* Måltidskunskap/Culinary Arts and Meal Science 2. Örebro: Örebro universitet

Moxnes, P. (1990). *Att lära och utvecklas i arbetsmiljö*. Lund: Natur och Kultur

Röstell, P. (2009). *Unik samling kokböcker*. Nya Wermlands Tidning. (2009-10-02 07:30) Hämtat 7 december 2010 från www.nwt.se

Olofsson, J & Schånberg, I. (red) (2000). *Yrkesutbildning igår och idag – om tillväxt, välfärd och kön*. Lund: Studentlitteratur

Petersson, B & Åkesson, M. (2003). *Rekrytering till lärarutbildningen med inriktning mot yrkesämnen*. (ufl-rapport 2003:09) Göteborg: Göteborgs universitet Inst. För pedagogik och didaktik. Hämtat 20 december 2010 från http://www.lun.gu.se/digitalAssets/719/719611_Rapport_200309.pdf

Ranagården, L. (2009). *Lärares lärande om elever - en sociologisk studie om yrkespraktik* Hämtat 10 december 2010 från <http://hdl.handle.net/2077/21280>

Roos, G & von Krogh, G & Roos, J. (2004). *Strategi – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Schmitz, B. (2009). *PR Handboken*. Stockholm: Bokförlaget Redaktionen i Sthlm

Schultze, J. (2010). "Bättre kock utbildning när branschen själv går in och hjälper till." *Restaurang och storkök nr: 2*

Schönbeck, F & Victorin, C. (2010). *En förbättring eller ett steg närmare avveckling? Ett nytt gemensamt klassificeringssystem för hotell*. Examensarbete. Örebro: Universitet Restaurang- och hotellhögskolan Grythytte Akademi

Skolverket. (2009). *Förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 1994:2) om 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna*. Hämtat: 26 december 2010 från www.skolverket.se

Skolverket. (2009). *Kursplaner, betygskriterier och kommentarer*. Stockholm: Fritzes. Hämtat: 11 november 2010 från www.skolverket.se

Skolverket. (2001). *Villkor och vägar för grundläggande yrkesutbildning: Några forskarperspektiv*. Stockholm: Liber

Skolverket. (2002). *Vägar till lärande: exempel på arbetssätt inom den grundläggande yrkesutbildningen*. Stockholm: Liber. Hämtat 15 december 2010 från www.skolverket.se

Skolverket. (2010a). *Lärofortbildning*. Hämtat 19 november 2010 från www.skolverket.se/fortbildning

Skolverket. (2010b). *GY2011*. Hämtat 22 december 2010 från

www.skolverket.se

SOU Statens offentliga utredningar. (2008). *Yrkeskunnande - en likvärdig sökväg till lärarutbildningen mot yrkesämnen (2008:112)*. Utbildningsdepartementet Hämtat 19 december 2010 från www.sweden.gov.se

Sveriges riksdag. (2010). *Skollagen 2010:800*. Utbildningsdepartementet Hämtat 26 december 2010 från www.riksdagen.se

Stukät, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Falun: Nordstedts akademiska förlag

Wallenberg Myrin, A. (2010). *SWOT-analys*. Hämtat 28 december 2010 från <http://www.marknadsbarometer.se>

8 Bilagor

Bilaga 1: Intervjubrev

Hej

Jag heter *Lina Andersson Fasth* och kommer i början av nästa år vara färdig med min yrkeslärarutbildning. Just nu håller jag på med mitt examensarbete. För att samla in material till denna studie har jag valt intervjuer som metod och hoppas att du kan tänka dig ställa upp på en sådan.

Jag mycket intresserad av att få kontakt med just dig. Min studie riktar sig nämligen till yrkeslärare inom restaurangprogrammet och främst de som undervisar i kök.

Studiens syfte är *att undersöka yrkeslärares syn på möjligheter och hinder för branschrelaterad kompetensutveckling.*

Viktigt för dig att känna till är att de skolor som finns med i undersökningen inte kommer att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt.

Du har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

I mitt urval av lärare har jag först och främst tagit hänsyn till mina tidigare erfarenheter. Det vill säga jag har valt bort de lärare jag arbetat med under en betydande tid som lärarkandidat.

Jag kommer att erbjuda flera olika miljöer för intervjun och utifrån er tillgänglighet kommer jag att anpassa mig.

Examensarbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i jul. Min handledare är Marianne Pipping Ekström forskare och docent vid institutionen för kost och idrott samt vid restaurang- och hotellhögskolan Grythytte Akademi.

Är du intresserad av att delta i studien vänligen kontakta mig via mail eller telefon. Kontaktuppgifter följer här nedan.

Vänliga hälsningar Lina Andersson Fasth

Bilaga 2: Intervjufrågor

<p><u>Teman 1: Lärarens roll och undervisning</u></p> <p>Berätta lite om dina år som lärare</p> <p>Hur uppfattar du att dina elever lär sig och tar till sig ny kunskap?</p> <p>Om du tänker på undervisningen: vilken är din främsta uppgift?</p>	<p>- Hur många år har du arbetet som yrkeslärare?</p> <p>- Hur kom det till att du blev lärare?</p>
<p><u>Tema 2: Lärarens lärande</u></p> <p>Om jag säger kompetensutveckling vad säger du då?</p> <p>Vilken typ av kompetens utveckling skulle du helst vilja ha?</p>	<p>A: Yrkesrelaterade kurser B: Praktik C: Media D: Lärarsamverkan E: Engagemang inom branschorganisationer F: Restaurangbesök</p> <p>- Upplever du att det är eftertraktat?</p> <p>- hur tänker du då?</p> <p>- vad skulle du göra under denna praktik?</p> <p>- har du funderat på vart din erfarenhet efter avslutad praktik tar vägen, vad brukar du göra med den?</p> <p>- vad ser du för möjligheter med att lämna skolan för att utföra t ex praktik.</p> <p>- hur upplever du skillnaden med att ha kompetensutv på skolan, alltså att branschen kommer hit och har en kurs, demonstration.</p>

<p>Vad har du för erfarenhet av kompetensutveckling inom yrkesämnet?</p> <p>Hur skulle du beskriva lärares möjligheter att få branschrelaterad kompetensutveckling? (Vad finns det för möjligheter?)</p> <p>Hur skulle du beskriva lärares hinder och begränsningar till kompetensutveckling inom yrket?</p> <p>Om jag säger praktik som form av kompetensutveckling vad säger du då?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hur ofta har du under dina år som lärare haft tillfälle att ta del av kompetensutveckling? - Vart har initiativet kommit från? - Vad tror du skulle utgöra möjligheter för de som känner sig omotiverade? - Har du fått utveckla dig under din tid som lärare? - Finns det planer för kompetensutveckling inom karaktärsämnet? - Vem bär ansvaret för kompetensutveckling inom karaktärsämnet på skolan idag? - Fungerar det? - Utveckla vad du ser för fördelar med att praktisera? - Har du funderat på vart din erfarenhet efter avslutad praktik tar vägen, vad brukar du göra med den? - vad ser du för möjligheter med att lämna skolan för att utföra t ex praktik.
<p><u>Temat 3: Skolan och branschen</u> Om man tänker på skola och restaurangbranschen som två olika men sammanlänkande verksamhetsområden:</p> <p>Uppfattar du att det finns en samverkan och beroende skola och bransch emellan?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vad i branschens utveckling anser du vara värt att hålla sig ajour med? - vart befinner du dig mellan dessa?

Finns det möjlighet att följa branschens utveckling i skolans undervisning?

Branschens arbete och utveckling med: Praktiska arbetsförhållanden, organisation inställning

- På vilket sätt tror du att detta sker?

- Hur använder du dig av de förändringar som sker.

Vad krävs av *skolan* för att du skall kunna utföra en